ЖУРНАЛИСТ ТЕКШИРУВИ

Жанр сифатида журналист текшируви АҚШда вужудга келган. У XX аср бошларида бу давлат матбуотида камчиликларни аёвсиз танқид қилишган ва «макрейкерлар» (muckrakers) — «балчиқ сочувчилар» деб аталганлар фаолияти билан боғлиқ. Ушбу атама 1906 йилнинг 10 февралида АҚШ президенти Теодор Рузвельт томонидан биринчи марта журналистларга нисбатан қўлланилган эди. У журналист ва ёзувчиларга қарата қилган мурожаатида уларни фақат оёқ остидаги балчиқни титкилаб мовий осмонни кўрмасликда айблаган ва «балчиқ сочувчилар» деб атаган эди. Журналистлар эса бу сўзни ҳақорат сифатида қабул қилишмади. Аксинча, камчиликларни танқид қилаётганларга нисбатан ишлата бошлашди.

2 -бет

ДАСТХАТ ҲАМ ИЖОД

“Мен Абдулла Ориповдан дастхат олиш учун... нонга навбатда тургандай туриб эдим. Мен Чингиз Айтматовдан дастхат олиш учун... аэропорт бориб пойлаб эдим.

Уйимда яна шу зотлар дастхати бор. Мен ушбу дастхатларга қараб-қараб яшайман. Мен хаёлимда... Орипов билан ёнма-ён яшайман. Мен хаёлимда... Айтматов билан қўшни яшайман...”

3 -бет

ДАФТАР ҲОШИЯСИДАГИ БИТИКЛАР

Таъзим

Таъзим бажо айлаш – одамзотнинг кўҳна удуми.
Намозда саждага бош қўйиш – фарз.
Ота-онага таъзим қилиш - қарз.
Ўтганлар руҳи олдида бош эгиш – суннат.
Ёши улуғлар ва устозларга таъзим қилиш – садоқат...

4 -бет

Mustaqil gazeta

HURRIYAT

1996-yil dekabrdan chiqa boshlagan E-mail: hurriyat@rambler.ru № 49-50 (355-356) 2003-yil 10-dekabr

«HURRIYAT» сизники,
Сиз HURRIYATники бўлинг!
Газетамизга 2004 йил учун обуна давом этмоқда.
Нашр кўрсаткичи — 233

Анъана

ҚАДРИЯТ

Қадрият — қадимий сўз. У шунингдек ўтмиш билан бугуннни боғловчи ўзига хос кўприк. Қадрият — асрлар қадар чўзилган ришталардир. У миллатнинг устуни — мазмуни, ўзаги ва ўзлиги...

Қадрият миллат сўзи билан ёнма-ён келади, миллат сўзини тўлдиради ва улар миллат қадар узоқ яшайди, миллатни муҳофаза қилади...

Истилочилик тарихига назар ташласак, тажовузкорларнинг улар қайси ер ёки миллатни босиб олмасин, аввало миллий қадриятларни нес-нобуд қилишга ҳаракат қилганлигининг гувоҳи бўлиш мумкин. Миллий қадриятлар — миллатнинг илдизидир. Илдиз қуриса, миллат йўқолади. Башарият тарихида қанчадан қанча миллат ва элатлар шу сабабли рўйи заминдан буткул йўқ бўлиб кетганлар...

Аввал чор Россияси, кейинчалик қизил империя бизнинг асл миллий ва диний қадриятларимизга чанг солганлиги тасодифий ҳодиса эмас...

Инчунин, меҳр-мурувват, саховат ва шафқат миллатимизга хос бўлган хусусиятлардир. У аслида бизнинг сўзимиздан тортиб ҳар бир амалларимизгача намоён бўлади. Юртбошимиз таклифи билан 2004 йилнинг “Меҳр ва мурувват” йили деб эълон қилиниши ана шундай хислатларимиз ва ахлоқларимизнинг оммавий равишда рўёбга чиқишига имконият беради.

Биз аслида саховатпеша халқмиз. Лекин ташқи таъсирлар ана шундай хислатларимизга хийла соя ташлашга улгурганини ҳам унутмаймиз. “Меҳр ва мурувват” йили бизни ана шундай қусурлардан халос қилади, деб умид қиламиз.

Бир қўқонлик тадбиркорни биламан. Етим ва ногирон болалар мактабига боришни канда қилмайди. Қарасанг гоҳ озиқ-овқат, гоҳ кийим-кечак олиб бераётган бўлади. Унга ҳеч ким шу-шу нарсаларни олиб бер демаган. Савоб, деб олиб беради. Шу баҳона ва сабаб бўлиб ана шундай инсофли, савобталаб тадбиркорлар, бойларимиз кўпайишига умид қиламиз.

Ҳар бир йилни бирор ном билан аташ, тан олишимиз керак, яхши анъанага айланди. Уни бутун жамият яхши қабул қилганлиги, унга кўникканлиги, галдагисини кутишга ўрганганлиги рост. Энг муҳими, шу сабаб ва туртки бўлиб, жуда катта ишлар қилинганлигини тан олмасликнинг иложи йўқ. “Меҳр ва мурувват” йилида ҳам катта ишлар қилинажагига умид қилса бўлади. Дарвоқе, мазкур анъана миллий қадрият шакли ва мазмунига эга бўлди, деб бугун бемалол айтиш мумкин. Демак, унинг миллий қадрият сифатида миллат қадар яшашига шубҳа йўқ.

МУХБИРИМИЗ

Имконият

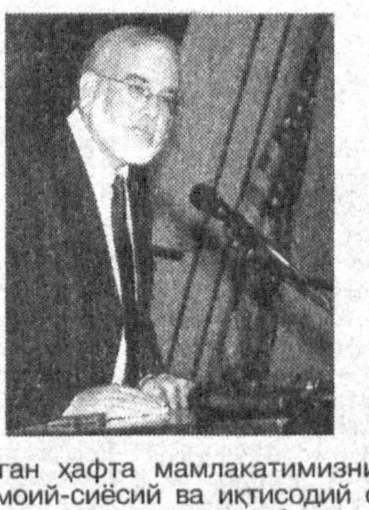

ОЧИҚ ДУНЁ САРИ

Мамлакатимизнинг 49 етакчиси АҚШга йўл олди

Ўтган ҳафта мамлакатимизнинг ижтимоий-сиёсий ва иқтисодий соҳаларда фаолият юритиб келаётган қирқ тўққиз нафар етакчи мутахассислари Очиқ дунё дастурининг илк иштирокчилари сифатида АҚШга йўл олдилар.

Очиқ дунё дастури ривожланаётган мамлакатларда етишиб чиқаётган етакчиларни АҚШ демократияси ва эркин иқтисодиёти билан яқиндан таништириш мақсадида доктор Ж. Билингтон ташаббуси билан ташкил этилган. Ушбу дастур доирасида 1999 йили биринчи бўлиб Россиянинг кўзга кўринган етакчилари океанорти мамлакатига таклиф этилдилар. Тўрт йил давомида Очиқ дунё Россия бўйлаб 7000 иштирокчига эга бўлди. Табиийки, тажриба алмашувлари икки давлат ўртасида ҳамкорликнинг кучайиши ва ўзаро бир-бирини англашга ёрдам берди. Россиядаги самарали фаолият дастур раҳбарларини Очиқ дунё давлатларини кенгайтиришга ундади. Жорий йил аввалида АҚШ Конгресси дастурда иштирок этиш учун тавсия этилган Ўзбекистон, Украина ва Литва давлатларини ҳам тасдиқлади.

Мамлакатимизнинг Очиқ дунё делегацияси соғлиқни сақлаш, банк тизимида фаолият юритаётган мутахассислар, кўзга кўринган журналистлар, нодавлат ташкилотлари етакчилари ва тадбиркор аёллардан ташкил топган. Улар АҚШда иқтисодий ривожланиш, соғлиқни сақлаш ва мустақил матбуот масалаларига бағишланган ўн кунлик дастурда қатнашадилар. Сафар олдидан пойтахтимиздаги “Шератон” меҳмонхонасида уюштирилган учрашувда АҚШнинг мамлакатимиздаги Муваққат ишончли вакили жаноб Девид Эплетон Очиқ дунё дастури ўзбек етакчилари учун АҚШ демократиясини яқиндан ўрганиш ва ҳамкасблар билан фикр алмашиш имконияти эканини таъкидлади.

Матбуот анжуманида билдирилишича, икки кунлик тайёргарликдан кейин мамлакатимиз делегатлари кичик гуруҳларда Алабама, Калифорния, Кентукки, Огайо, Пенсильвания, Техас ва Айова штатларига мутахассислик дастурлари бўйича бўлинадилар. Режага мувофиқ, мамлакатимиз етакчилари университетларда, нодавлат ташкилотлари, газета-журнал таҳририятлари, штат бошқарув идоралари, шифохоналар, банк ва компанияларда ўтадиган учрашувларда иштирок этадилар. Шунингдек, делегатлар давлатнинг иқтисодий ислоҳотлардаги ўрни, инвестиция ва халқаро ҳамкорлик, қишлоқларда соғлиқни сақлаш хизмати, туберкулёз, ОИТС ва наркоманияга қарши кураш ҳамда матбуотда демократия масалаларига бағишланган баҳс-мунозара, фикр алмашувларда қатнашадилар.

Ўн кунлик сафар давомида мамлакатимиз етакчилари Америка оилаларида яшайдилар. Бу эса Америка оилалари ва уларнинг жамиятдаги ўрни, ижтимоий-сиёсий жараёнлардаги иштирокини чуқурроқ ўрганишига имкон беради.

Собиржон ЁҚУБОВ

Ш.ИБРОҲМОВ олган сурат

Обуна — 2004

Мулкчилик шаклидан қатъи назар барча корхона, ташкилот, муассаса, компания ва фирмалар диққатига!

Кимда ким “HURRIYAT” газетасига 100 тадан зиёд йиллик обуна бўлса, уларнинг 100 кв/см. дан кўп бўлмаган ҳажмдаги реклама ва эълонлари йил давомида бепул бериб борилади.

Бундай қулай ва камдан-кам учрайдиган имкониятга эга бўлишга шошилинг.

ТАҲРИРИЯТ

Фидойи

ЯККАСАРОЙ КЎЧАСИ, 20-УЙ...

ёхуд ўз уйида музей очган одам

Бу одам ҳақида биринчи марта эшитганимда, аввалига ҳайрон бўлгандим. “Вой тавба! Василий Шушкиннинг “чудак” қаҳрамонларига ўхшаган “ғалати кишилар” ўзимизда ҳам бор экан-да?”, деган хаёлларга ҳам боргандим. У билан яқиндан танишганимдан кейин адашганимни сездим.

Шундай қилиб, Жалил Султонов, асли касби муҳандислик. Ҳозирда тадбиркорлик билан шуғулланади. “АЯ” кўп тармоқли фирмасининг раҳбари. Бир вақтлар, ёшлик кезларида қиличбозлик спорти билан шуғулланган, чемпион ҳам бўлган. Ҳаётда қизиқмаган нарсаси йўқ дейиш мумкин. Лимон ўстиради, сабзавот етиштиради, кино ва фотографияга қизиқади, “Кун-фу” машғулотларига қатнайди, минг йиллик тарих ҳақида-ку, соатлаб баҳслашишга ҳам тайёр...

Мен ўшанда у кишининг Тошкентнинг кунботар тарафидаги Яккасарой кўчасидаги 20-уйда, ўз хонадонида музей ташкил қилганини эшитиб ҳайрон қолгандим ва “Хўп эринмаган одам экан-ку?” деб ўйлагандим.

Жалил ака ҳақиқатан ҳам эринмаган одам бўлиб чиқди.

Маълум бўлишича, 1995 йилнинг кузида Япониядан бир гуруҳ меҳмонлар Тошкентга ташриф буюришган ва сафар режасига кўра, Иккинчи жаҳон урушидан кейинги йилларда замона зайлию тақдир тақозоси билан ўзбек тупроғига келиб қолган япон фуқароларининг хотирасига бағишланган ёдгорликнинг очилишида ҳам иштирок этишлари керак экан. Жалил ака иттифоқо шу маросимда қатнашади ва ана ўша ерда у кишида музей ёки хотира-кўргазма яратиш ғояси туғилади...

...Ва ҳаммаси шундан кейин бошланади. Буёғи энди тинимсиз изланишлар, жиҳозлар ва бошқа кўргазма қуроллари тўплаш, ўша олис йилларга оид тарихий ҳужжатлар ва маълумотлар, газета ва журналларда чоп этилган мақолалар билан танишиш... Ўша йилларга гувоҳ бўлган кишилар билан учрашувлар, қабристонларни зиёрат қилиш, шу ерда ҳаётдан кўз юмган япон фуқароларининг қабрларини аниқлаш, ободонлаштириш, видеотасмалару фотосуратларга тушириш... Буёғи Бекободдан уёғи Андижоннинг Чуама қишлоғигача, буёғи Ангрендан уёғи Қўқону Когонгача...

Булар айтишга осон, холос. Амалга оширишнинг эса ўзи бўлмайди.

— Йўқ, сал бошқачароқ бошланганди, — дейди Жалил ака кулимсираб ва ҳикоямга “тузатиш” киритади. — Болалигим Тошкентнинг қадимий даҳалари — Себзор, Лабзак, Тарновбоши, Тахтапул атрофларида ўтган. Ўшанда, ўтган асрнинг 50-йиллари адоғида электромеханика техникумида ўқирдим. Йўлим шаҳарнинг кўплаб кўчаларидан ўтарди. Техникум яқинида Кабел заводи бўларди. Шу атрофдаги қариялар “Бу ерда 1945-46-йилларда японлар ишлаган” дейишарди. Навоий театри ёнида автобусга ўтирардим. Театр биносининг қурилишида ҳам япон фуқаролари иштирок этишгани ҳақида эшитгандим. “ТОЭМЗ” деган завод ёнидан ўтардим. Шу заводнинг посёлкасини ҳам японлар қуришган, деган гаплар бор эди. Тоҳир тоғам эса ҳозирги “Малика” трикотаж фабрикасида японлар билан бирга ишлаганман, деб ҳикоя қилардилар.

Қарабсизки, урушдан кейинги йилларда тақдир тақозоси билан ўзбек тупроғига келиб қолган японларнинг йўллари ўзим ҳам сезмаган ҳолда менинг йўлларим билан “кесишиб” ўтаверарди. Шунинг учун бўлса керак, Японияга айрича бир қизиқиш ва меҳр пайдо бўлган эди шекилли. 1995 йилги, сиз айтган учрашув эса, ана ўша ҳавас ва қизиқишни “алангалатиб” юборди дейиш мумкин...

Бир нарсани эътироф этиш керак. Агар Республикамиз мустақилликка эришмаганда Жалил Султоновнинг орзулари орзу, хаёллари хаёллигича қолиб кетаверарди. Фақат мустақиллик туфайлигина у киши собиқ шўро тузуми даврида, узоқ йиллар давомида “мутлақо махфий” тамғаси остида сир сақлаб келинган материаллари билан яқиндан танишиш имкониятига эга бўлди.

Маълум бўлишича, ўша даврда мус-

табид шўро ҳукуматининг кўрсатмасига биноан, минг-минглаб япон асирлари мамлакатнинг чекка-чекка ҳудудларига, хусусан, 23000 киши Ўзбекистонга жўнатилган экан.

Ўшандан кейин японлар то эллигинчи йилларнинг биринчи ярмига қадар Навоий номли опера ва балет театри, Муқимий номли мусиқали драма театри, Марказий телеграф биноси, Қоғоз комбинати, “Ташсельмаш” заводи, Грампластинка заводи, Авиация заводи, Электрокабел заводи, Асфальт-бетон заводи, Фарҳод ГЭСи, йўллар, юқори қувватли электр симёғочлари ва бошқа бинолару иншоотларни бунёд этишда иштирок этган эканлар.

Яширишнинг ҳожати йўқ. Уруш, тут-қунлик азобларию ватан соғинчи, мусофир юртдаги уқубатлар... буларнинг ҳамма-ҳаммаси ўз таъсирини ўтказмай қўймасди. Шу боис, уларнинг кўплари касаллик, бахтсиз тасодифлар оқибатида ҳаётдан кўз юмганлар ва турган гап, шу тупроққа дафн этилганлар. Бундай қабрларни эса Тошкентда ҳам, Қўқон, Ангрен, Когонда ҳам учратиш мумкин. Улар узоқ вақт давомида собиқ шўро ҳукумати томонидан сир тутиб келинди. Фақат, мустабид тузум парчаланиб, ҳуррият шабадалари эса бошлаган йилларда, аниқроғи, Ўзбекистон Мустақил Республика деб эълон қилингандан кейингина юзага чиқди.

Очиғини айтганда, Ўзбекистонда дафн этилган япониялик хотирасининг тикланиши ҳам аввало Истиқлол билан боғлиқ. Мамлакатимиз Президенти Ислом Каримовнинг 1994 йил май ойида Японияга қилган биринчи расмий ташрифи эса бу йўлда қўйилган илк қутлуғ қадам ва икки халқ ўртасидаги дўстона муносабатларнинг янги, тарихий бир саҳифаси бўлган эди.

Ўшанда Юртбошимиз қачонлардир Машриқу Мағрибни боғлаган Буюк Ипак йўли орқали бизнинг қадимий ўлкамиз билан олис Япония ўртасида алоқалар ўрнатилгани, маданиятимиз, урф-одатларимизда яқинлик мавжудлиги, ҳозирда ўзбек ва япон қадимшунослари биргаликда халқларимиз ўртасидаги ҳамкорлик алоқалари тарихи 2000 йилни ўз ичига олишини аниқлаганликларини айтган ва иккала халқ ўртасидаги дўстона муносабатлар, Япония билан Ўзбекистоннинг ўзаро фойдали ва ҳар томонлама ҳамкорлигининг истиқболи порлоқ бўлажагига умид билдирган эди.

Юртбошимизнинг ўша сўзлари нақадар ҳақ эканлигини мана бугун ҳаётнинг ўзи тасдиқлаб турибди. Ўтган йиллар давомида Республикамизда ўнлаб япон фирмалари иш бошлади, банк, сармоя эгалари, ишбилармонлар, йирик корхона ва компаниялар билан алоқа ўрнатилди. Буларнинг ҳаммаси иккала мамлакат ўртасидаги иқтисодий алоқаларнинг янада ривожланишига омил бўлиб хизмат қилиб келмоқда.

Ана шуларнинг ўзиёқ, бизнинг серқуёш ўлкамиз ва кунчиқар мамлакатлар билан яқинлашаётганидан, ўзаро муносабатлар янада теранлашиб, мустаҳкамланиб бораётганидан дарак беради.

Жалил Султоновнинг изланишларини ва ўз уйида ташкил этган “Хотира музейи”ни эса ана шу дўстлик китобининг камтарона саҳифаларидан бири дейиш мумкин.

Шоҳидларнинг хотирлашларича, ўз хоҳиш-иродаларига зид равишда, мажбуран жанггоҳларга кирган ўша япон йигитлари ўзбекларни, уларнинг нақадар меҳр-оқибатли, меҳмондўст халқ эканлигини кўриб ҳайратга тушган эканлар. Ўзбеклар уларни нон, олма, майиз, баргак ва бошқа мева-чевалар билан сийлашса, японлар ўзбек болаларига лой ва ёғочдан ҳуштак ва бошқа ўйинчоқлар ясаб беришаркан. Зеро, уларнинг аксарияти ҳарбийлар эмас, мажбурият юзасидан қўлига қурол олган ўқитувчи ва балиқчилар, рассом ва хонанда, ишчи ва хизматчилар эдилар.

Шахсан ўзим япон асирлари бир серфарзанд ўзбек оиласига беланчак ясаб беришганини эшитиб ҳайрон қолган ва ана шу оддийгина воқеа замирида буюк бир инсонийлик мавжудлигини ички бир туйғу билан ҳис қилган эдим.

Жалил Султоновнинг “Хотира музейи”да эса ана ўша яқин ва йироқ тарихнинг кўплаб шунақа номаълум саҳифалари билан танишиш мумкин.

Қизиғи шундаки, ана шу мўъжазгина музей кунчиқар юрт, олис Япониядан мамлакатимизга ташриф буюрадиган аксарият меҳмонлар учун анчайин таниш, яқин ва қадрдон бўлиб қолган. Буни эса музейнинг “Эсталик дафтари”га битилган сонсиз-саноқсиз дил сўзларида ҳам кўриш мумкин. Мана улардан айрим намуналари:

(Давоми 2-бетда)

Хат

ҲОКИМГА МАЪРИФАТ КЕРАКМАСМИ?

Пешку туман ҳокими, “Маънавият ва маърифат” Кенгаши раиси Камол Нуров эътиборига!

Муҳтарам ҳоким жаноблари! Президентимиз Ислом Каримов Республикага раҳбарлик қилиш мажбуриятини зиммаларига олган илк кунлардан бошлаб, маънавият ва маърифат масаласини устивор сиёсат даражасига кўтардилар. Худди мана шу оқилона сиёсат туфайли халқаро майдонда Ўзбекистоннинг эътибори ошиб бормоқда. Айниқса, Республика “Маънавият ва маърифат” жамоатчилик маркази фаолиятини янада такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш тўғрисида”ги Фармони нафақат маданият, маърифат соҳаси ходимлари, балки бутун халқимизда катта қизиқиш, эътибор уйғотди. Чунки маънавият инсонга сувдек, ҳаводек зарур...

Маънавият ва маърифат тўғрисида, комил инсон тарбияси ҳақида катта-кичик нуфузли анжуманларда, оммавий ахборот воситаларида тинмай мақтов, олқишлар янграб турган бир пайтда менинг бу чиқишим кўпчиликка, биринчи навбатда Сизга ёқмаслигини қалбан ҳис этиб, сезиб турибман. Чунки танқид ҳолва эмас, уни ҳамма ҳам ҳазм қилавермайди...

Баъзилар билан фикримиз бир жойдан чиқмай, уларнинг ушбу хат ғаразли мақсадларда нохолисона ёзилган, деб жар солишларини сира-сира истамайман. Аксинча мутасадди раҳбарлар каминанинг бу дард-ҳасратларини самимий қабул қилиб, йўл қўйган хато ва камчиликларини тузатиш чора-тадбирларини кўрсалар, мақсадга мувофиқ бўлар эди...

Газетхонлар нокамтаринликка йўйишмаса, маълумот учун бир гап айтай. Мен кеча ёки бугун маънавият ва маърифат даргоҳига кириб келганим йўқ. Оз эмас, кўп эмас, ўн тўрт йил баҳоли қудрат ишлаб келмоқдаман. Шу боис ҳам бу соҳанинг шакл-шамойили, роҳат-фароғати, машаққату азобларидан яхшигина бохабарман. Фақат бугина эмас, Бухоро вилоятидаги 13 та туман ичида ягона Пешку тумани “Маънавият ва маърифат” марказида 3 киши фаолият кўрсатаётгани ўз-ўзидан бўлгани йўқ. Бу ишларни амалга ошириш учун касбга меҳр, фидойилик керак. Яна айтишим мумкинки, ўн тўрт йиллик меҳнат фаолиятим даврида бирор марта на интизомий, на маъмурий жазо олдим. Қайтага вилоят, республика раҳбарларининг “Фахрий ёрлиқ”ларини олишга муяссар бўлганман. Бир неча бор иш тажрибам оммалаштирилган. 1994 йилда “Йилнинг энг яхши журналисти”, 2003 йилда Республика “Маънавият ва маърифат” марказининг “Маънавият фидоийси” ёрлиғига лойиқ кўрилдим.

Ушбу жумлаларни мақтаниш учун эмас, аксинча масалага ойдинлик киритиш учун битаяпман. Шунинг учун мени тўғри тушунишингизни хоҳлайман. Кўп йиллик тажрибамга суяниб шуни тамомила ишонч билан айтишим мумкинки, қаерда маънавиятга, маърифатга тўсиқ бўлса, ўша жойда жаҳолат илдиз отади. Кези келганда эътироф этиш жоизки, туман ҳокими Маънавият Кенгаши раиси сифатида маънавият ва маърифатни талаб даражасига кўтариш учун шахсан ўзи ибрат, ташаббус кўрсатмас экан, билингки, бу соҳани юксалтириш хийла қийин кечади. Аниқроғи, туман раҳбарлари ёрдам бермаса, Фармон деб аталмиш ҳужжатнинг ижроси муаллақ тураверади. Маълумингизким, Бухоро вилоят ҳокимининг 1999 йил 27 декабрдаги 202-сонли қарори асосида ҳар ойнинг учинчи ҳафта душанба куни “Мактаблар куни”, 2000 йил 31 мартдаги 75-сонли қарорига кўра, ҳар ойнинг биринчи жума куни “Маънавият ва маърифат” куни деб белгиланган. Худди шу куни ҳар бир туманнинг раҳбарлари, ўринбосарлари, тарғиботчилар белгиланган мавзу бўйича кенг халқ оммасига тушунтириш ишлари олиб боришлари лозим. Буни қарангки, уч йил ичида бирор марта хўжаликларга чиқиб, вилоят ҳокимининг мазкур қарорининг ижросини таъминламадингиз.

Сиз билган, билмаган, Бухоро Давлат Тиббиёт институти ректори, профессор Р. Аҳмедов, БухДУ проректори, профессор И. Ғаниев, “Ўзбекистон ҳаво йўллари” авиакомпанияси Бухоро вилоят аэропорти директори, Олий Мажлис депутати Т. Баҳромов, Республика ҳуқуқий маърифий-тарғибот маркази вилоят бўлими бошлиғи, юридик фанлари номзоди И. Мардонов, фалсафа фанлари номзодлари О. Вафоев, Д. Ортиқова, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган маданият ходими И. Жумаев (бу рўйхатни яна кўплаб давом эттириш мумкин) сингари олиму тарғиботчилар 30-40 чақирим масофа босиб келиб, туманимиздаги тадбирларда иштирок этишса-ю, Сиз туманнинг ҳокими бўла туриб, бирорта анжуманга қатнашмаганингизни нима деб изоҳлашга ҳайронман?! Ҳолбуки, Юртбошимизнинг “Маънавият ва маърифат” жамоатчилик маркази фаолиятини янада такомиллаштириш ва самарадорлигини ошириш тўғрисида”ги Фармонининг 1-бандида: “Жойларда маънавият билан боғлиқ ишларнинг амалга оширилиши учун бутун масъулият шахсан вилоят, туман ҳокимлари, Республикамиздаги барча вазирликлар, идоралар, ташкилотлар биринчи раҳбарлари зиммасига юклатилсин”, дея алоҳида таъкидланган.

Мен бу гапим билан Сиз ҳақингизда салбий фикр уйғотиш фикридан тамоман йироқман. Фақат айрим лоқайд ҳокимларнинг эътиборини маънавият ва маърифатга қаратмоқчиман, холос. Шунингдек, қисқа фурсат ичида Халқ таълими бўлими мудирларидан У. Турсунов, С. Эгамбердиев, Б. Хўжаевлар, бош ҳисобчи-ю хазиначиларнинг жиноий жавобгарликка тортилгани, 19-, 20-мактаб директорлари ҳужжатларни қалбакилаштириб катта миқдорда пул ўмарганликлари ташвишга солмаяптими? Кадрларни танлаш, жой-жойига қўйиш борасида ҳам гап шу. Ўзига ишониб топширилган лавозимни эплай олмай, ташкилот мулкини талон-тарож қилиб судланган одамни ҳоким ўринбосари, ўғрилик қилиб қамалган шахсни ҳокимиятда хазиначи, ахлоқи хусусида илиқ гап айтиш қийин бўлган шахсни ҳуқуқшуносдек масъул лавозимга кўтаришингизни қандай тушунмоқ керак?!

Бир эътибор беринг-а, “Маҳалла — маънавият бешиги”, “Ҳеч кимга бермаймиз сени, Ўзбекистон!”, “Миллий ғоя — менинг ғоям”, “Миллий мафкура ва қонун”, “Ҳаёт ўткинчи, хотира абадий” сингари 30 дан ортиқ маънавий-маърифий, илмий-назарий семинар ва анжуманларимизда такрор-такрор таклиф этишимизга қарамай бирортасида иштирок этмаганингиз кўпгина дилхираликларга сабаб бўляпти. 2002 йил 27 август куни туманимизда “Мустақиллик ва маънавият” мавзусида вилоят миқёсида катта маънавий-маърифий анжуман бўлди. Шахсан сизга вилоят ҳокими ўринбосарининг расмий йўллаган хати бўлсада, тадбирда қатнашмадингиз ва ҳ. к.

Таҳлил ва кузатишлардан шу нарса аён бўлаяптики, у ёки бу қонунни билмаслик қонунбузарликларни келтириб чиқарар экан. Бунга Сизнинг фаолиятингиздан анчагина “ибратли” мисоллар келтириш мумкин. Лекин биз бундан ўзимизни тийиб, туман ҳокими, туман Маънавият ва маърифат Кенгаши раисининг маънавият ривожига қўшаётган “ҳисса”си ҳақида фикр юритмоқчимиз.

Юқорида таъкидлаганимиздек, олдингизга 4 та таклиф, 10 дан ортиқ ариза-шикоят билан кирдим. Минг афсуски, бирорта мурожаатимга ҳам эътибор бермадингиз. Гапим қуруқ бўлмаслиги учун айримларини санаб ўтай. Қабулингизга кириб, “Булар бизнинг фахримиз” номли стенд ташкил этиб, туманимиздан етишиб чиққан энг донгдор донғдор...

Ҳурматли ҳоким ака! Гувоҳ бўлганимиздек, гап инсон шаъни, ҳуқуқлари поймол этилаётгани ҳақида борар экан, бундай пайтда ҳар бир ариза ва таклиф ортида инсон тақдири турганини эсдан чиқармаслик керак. Яна шуни унутмангки, Бухорои шариф не-не улуғ авлиёю пиру муршидларни етиштирган муқаддас маънавият бешиги ҳисобланади. Модомики, шундай экан, Сизу биз шу юртга муносиб фарзанд бўлиб, фидойилик кўрсатайлик. Токи ёш авлод биздан ибрат олиб, ортимиздан эргашсин...

Рашид АСЛОНОВ,
Пешку туман “Маънавият ва маърифат” маркази раҳбари

Mustaqil gazeta HURRIYAT

Тадқиқот

ЖУРНАЛИСТ ТЕКШИРУВИ

Яқинда ёш журналистлардан бири журналист текшируви ҳақида ўзбек тилида қўлланма бўлса, бериб туришимни сўради. Журналистика бўйича тўплаган китобларим ва турли нашрлардаги мақолаларга кўз югуртириб, унинг илтимосини бажаролмаслигимни тушундим. Фақат "Журналистик суриштирув" номли қисқача таъриф ва тавсиялардан иборат мўъжазгина қўлланмани кўрсата олдим, холос. Ушбу воқеа сабаб журналист текшируви назарияси ва амалиётини чуқурроқ ўрганишга киришдим. Натижада бир рисолага етгулик маълумот тўплашга муяссар бўлдим. Тўплаганларимдан бир қисмини мақола шаклига киритиб, мавзунинг кириш қисми сифатида касбдошларим диққатига ҳавола этишни лозим топдим.

ТЕКШИРУВМИ ЁКИ СУРИШТИРУВ?

Эндигина алоҳида жанр кўринишини олиб бораётган журналист текшируви хусусида мамлакатимиздаги ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий ўзига хосликни ҳисобга олган ҳолда жиддий тадқиқот асосида ўзбек тилида яратилган асар каминага маълум эмас. Журналистикамизнинг бу йўналишини ҳам бошқа кўплаб тармоқлари сингари илмий асосда ўрганиш лозим. Хориж журналистикасида юз йиллик тарихга эга бўлган журналист текшируви жанрини таҳлил этиш, бизда ушбу рукн остида кейинги йилларда берилаётган материалларни ўрганиш ва масаланинг назарий томонини очиб бериш долзарб вазифалардан биридир. Чунки назарий хулосалар асосида ишлаб чиқилган тавсиялар, кўрсатмалар амалиёт учун ўта муҳим саналади.

Журналист текшируви ўзи нима? Жанр сифатида, тадқиқот усули ҳамда тўплаган фактларни баён этиш йўллари сифатида унинг қандай хусусиятлари бор? Ҳар қандай танқидий мақолани, кимдандир олинган фактлар асосида ёзилган материални ҳам журналист текшируви сирасига киритса бўладими? Бу ва бошқа саволларга жавоб тополмасдан, янги йўлдан тўғри одимлаб бориш анча мушкул кечади. Адашиб, йўлдан оғиш мумкин.

Бемалол таъкидлаш мумкинки, журналист текшируви ҳали бизда жанр сифатида тўла шаклланмаган, машаққат билан ўзига йўл очаётган журналистика соҳаси ҳисобланади. Унинг ҳатто ягона номи ҳам қабул қилинмаган. Айрим ҳолларда «журналист суриштируви», бошқа пайтларда «журналист текшируви» иборалари ишлатилмоқда. Уларнинг қайси бирини қўллаш маъқулроқ? Бу саволга кимнингдир субъектив қарашларига асосланиб, юзаки жавоб бериш ярамайди. Энг аввало, инглиз тилида «инвестигейшн» (Journalistic Investigation), русча «журналистское расследование» деб номланган журналистика жанрининг ўзига хос хусусиятлари, мақсад ва вазифаларини ҳисобга олиш лозим. Шундан сўнг ўзбек тилидаги «текширмоқ» ва «суриштирмоқ» сўзларининг маъносини чуқур англаган ҳолда, улардан қайси бири жанр моҳиятини тўлароқ очиб беришини инобатга олмоқ зарур.

Дастлаб бу хусусда олимнинг фикрини эшитсак. Оммавий ахборот воситаларининг тили бўйича тадқиқот олиб бораётган, ушбу йўналишда номзодлик диссертациясини ҳимоя қилиб, айни пайтда докторлик диссертацияси устида ишлаётган Абдували Абдусаидов биз билан суҳбатда қуйидаги хулосани билдирди: «Суриштирув сўзининг маъноси ва ишлатилиш доираси торроқ. Ундан кўпинча терговчи органлари фойдаланишади ва у сўраб билмоқ маъносини беради. Текширув деганда ўрганилаётган масаланинг моҳиятига етиб боришни, бунда билишнинг турли усулларидан фойдаланишни тушунамиз». Олим шулардан келиб чиққан ҳолда «журналист суриштируви»дан кўра «журналист текшируви» иборасини ишлатиш мақсадга мувофиқлигини таъкидлади.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида биз қизиқаётган икки сўзга қуйидагича изоҳ берилган:

Суриштирмоқ. 2. Бутун тафсилоти билан билиб олиш, тагига етиш учун сўроқлайвермоқ, сўраб-сўраб билмоқ, аниқламоқ.

Текширмоқ. 1. Қараб чиқиб, кўздан кечириб, синаб, талабга ёки ҳақиқатга мослигини, дурустлигини аниқламоқ; 2. Илмий асосда ўрганмоқ, анализ, таҳлил, тадқиқ қилмоқ; 3. Назорат учун кўздан кечирмоқ, тафтиш, ревизия қилмоқ; 4. Ҳар томонлама кўриб чиқиб, ўрганиб, муҳокама қилиб, ҳақиқатни очмоқ, аниқламоқ, текширмоқ.

Қизиғи шундаки, 1959 йилда чоп этилган 40 мингдан ортиқ сўзни ўз ичига олган «Ўзбекча-русча луғат»да «суриштирмоқ» сўзининг таржимаси фақат «отодвигать; раздвигать; размещать» шаклида берилган. Демак, у пайтда «суриштирмоқ» сўзи фақат бирор-бир нарсани бир жойдан бошқа жойга суриб қўймоқ маъносида ишлатилган экан.

Биз гоҳ журналист текшируви, гоҳ журналист суриштируви деб атаётган жанр жиддий ва ижтимоий аҳамиятга молик мавзуларни қамраб олади ҳамда фақат саволлар орқали эмас, балки бошқа кўплаб усуллар ёрдамида изланишни назарда тутади. У журналистдан қатъиятли бўлишни, ҳақиқатни очиш йўлида ҳеч нарсадан қўрқмасдан ҳаракат қилишни талаб этади. Ушбу усул ва воситалар ҳақида қуйида батафсил сўз юритилишини инобатга олиб, ҳозир унга алоҳида тўхталиб ўтишни ортиқча деб ҳисоблайман. Ушбу мақолани ўқиб чиққан муштарийда биз сўз юритаётган жанрга нисбатан журналист текшируви иборасини қўллаш тўғрироқ бўлиши ҳақида фикр уйғонса, ажаб эмас. Азиз ўқувчи, масаланинг яна бир томонига эътибор қаратишни истар эдим. Мутахассисларнинг фикрича, суриштирув анча мулойим, ўта андишали сўров йўли билан аниқлашни англатади. Текширув сўзида эса ҳақиқатга етиш, тезкор ва айни пайтда чуқур мулоҳаза асосида иш юритишнинг маъноси кучлироқ.

ЖАНРНИНГ АЙРИМ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Жанр сифатида журналист текшируви АҚШда вужудга келган. У XX аср бошларида бу давлат матбуотида камчиликларни аёвсиз танқид қилишган ва «макрейкерлар» (muckrakers) – балчиқ сочувчилар» деб аталганлар фаолияти билан боғлиқ. Ушбу атама 1906 йилнинг 10 февралида АҚШ президенти Теодор Рузвельт томонидан биринчи марта журналистларга нисбатан қўлланилган эди. У журналист ва ёзувчиларга қарата қилган мурожаатида уларни фақат оёқ остидаги балчиқни титкилаб мовий осмонни кўрмасликда айблаган ва «балчиқ сочувчилар» деб атаган эди. Журналистлар эса бу сўзни ҳақорат сифатида қабул қилишмади. Аксинча, камчиликларни танқид қилаётганларга нисбатан ишлата бошлашди.

Журналист текширувига таъриф бериб, америкалик Роберт Грин шундай деган эди: «Бу – айрим шахслар ва ташкилотлар сир сақлашга ҳаракат қилган муҳим мавзулар бўйича журналистнинг ўз интилиши ва ташаббусига асосланган материалдир». Журналист текшируви ҳақида чет элларда чоп этилган тадқиқотларда у кам ўрганилган, ёпиқ усталик билан яширилган мавзуни кенг ва чуқур тадқиқ қилиш сифатида талқин этилади. Журналист текширувининг ўзига хос хусусияти – жамият манфаатларига дахлдор бўлган суиистеъмолликлар ва қонун бузилиши ҳолатлари ҳақидаги ахборот жамланган материални эълон қилишдан иборат. Маълумки, ҳар қандай жамиятда, энг илғор ва эркин мамлакатларда ҳам, коррупция, уюшган жиноятчилик, ҳокимият тизимидаги суиистеъмолликлар ҳақида ахборот олиш, уларни кенг жамоатчилик эътиборига ҳавола этиш осон кечмайди. Бу иш ҳақиқий тадқиқот олиб боришни талаб этади. Инглиз тилидаги «инвестигейшн» сўзи ўзбек тилида икки хил – ҳам «текшириш», ҳам «тадқиқот» маъносини бериши бежиз бўлмаса керак. Шу сабабдан журналист текшируви жамоатчилик диққат-эътиборидан маълум вақтгача четда қолиб келаётган маълумотларни қидириш, топиш, тадқиқ этиш ва кўпчиликка етказиш, деб ҳам таърифланади.

Ушбу йўналишда тадқиқот олиб бориш давомида айрим даҳлдор ташкилотлардан ахборот олиш анча мушкул кечади. Шундай вазиятда керакли ахборот тўплаш усули тадқиқ этилаётган мавзунинг ўзидан ҳам қизиқарлироқ бўлиши мумкин. Яъни ҳикоялар учун танҳо мавзунинг ўзи эмас, балки уни ўрганиш усули ва чиқарилган хулосаларнинг ижтимоий салмоғи ҳам аҳамият касб этади. Бошқача айтганда, журналист текшируви фақат жанр бўлиб қолмасдан, шу билан бир қаторда ўзига хос хусусиятларга эга бўлган усул ҳамдир.

Шу муносабат билан журналист текширувининг ўзига хослиги ҳақида гапирганда яна шу нарса таъкидланадики, чоп этилган материалнинг қаҳрамонлари қаторида муаллифнинг ўзи ҳам бўлади. Текшириш қандай борганлиги, қандай тўсиқларга учраганлиги, улар қандай енгиб ўтилганлиги, журналистнинг бу борадаги фаолияти нимадан иборат бўлганлиги ҳақида очиқ мисоллар орқали эҳтирос билан ҳикоя қилиб берилади. Ана шу томони билан журналист текшируви бошқа жанрлардан, масалан, мақоладан фарқ қилади. Журналист текшируви уни ўқиганларда тадқиқот усулининг баёни билан ҳам қизиқиш уйғотади.

Журналист текширувининг яна бир ўзига хослиги шундаки, чоп этилган материалдаги ахборотнинг деярли барчасини журналистнинг ўзи қўлга киритади. Мавзу қанчалик долзарб ва ёки салмоқли бўлмасин, журналист кимдандир тайёр ахборотни олган ёки унга шундай маълумотлар етказилган бўлса, бундай материални журналист текшируви деб бўлмайди.

Айримлар журналист текширувини ҳуқуқ-тарғибот органлари ўтказадиган текширув билан таққослашади. Бу унчалик тўғри эмас. Чунки бу икки фаолият турининг мақсадлари ҳар хил. Ҳуқуқ-тарғибот органларининг вазифаси қонунчиликни таъминлаш, жиноятчиларни жазолашдан иборат. Журналист текширувининг мақсади жиноятга йўл қўйганларнинг ғайриқонуний хатти-ҳаракатини ошкор этиш, шу муносабат билан мавжуд бўлган муаммони кўрсатиш ва иложи бўлса, уни ечиш йўлларини белгилаб беришдан иборат. Бошқача айтганда, журналист текшируви ижтимоий назорат вазифасини ўтайди. Жамоатчиликка мавжуд аҳволни кўрсатиб, керакли хулоса чиқаришга имкон яратади.

Журналист текшируви биз учун нисбатан янги жанр, дедик. Албатта, аввалари ҳам журналистлар ижтимоий аҳамиятга молик мавзуларни ўрганиб, чиқишлар қилишган. Ушбу чиқишлар фельетон, очерк, танқидий мақола шаклида жамоатчиликка тақдим этилган. Амалда журналист текшируви бўлган ушбу материаллар журналистиканинг мустақил жанри сифатида талқин этилмаган. Бу ғоявий асоси бир бўлган бутун шўро журналистикасига хос ҳолат эди.

Ҳозирги вақтда ўз мақсади, натижаси, акс этиш объекти, воситалари, усуллари, амалга ошириш шароитларининг ўзига хослиги билан журналист текшируви деярли барча мамлакатларда мустақил жанр сифатида қабул қилинган. Ушбу йўналиш бўйича ОАВда қилинаётган чиқишлардан ташқари, масала моҳиятига, назарий жиҳатларига бағишланган тадқиқотлар ўтказилмоқда. Россияда журналист текшируви бўйича китобу қўлланмалар, дарсликлар чоп этилмоқда, текширув ўтказувчи журналистларнинг бирлашмалари тузилган.

Россиялик тадқиқотчиларнинг тан олишича, журналист текширувини улар тор маънода тушунишади. Журналист текширувининг мақсадини асосан давлат ҳокимияти тизимидаги суиистеъмолликлар, коррупция ва уюшган жиноятчилик билан алоқадор мавзуларни тадқиқ этиш билан боғлашади. Уларнинг англашича, бундай «чиқишлар» натижасида ҳокимият тизими билан уюшган жиноятчиликнинг хуфёна алоқалари ошкор этилиши зарур.

Журналист текшируви бўйича бир асрлик тажрибага эга бўлган Ғарб мамлакатларида эса бу тушунча кенгроқ маънони англатади. Ҳар қандай камчилик-нуқсонларни очиб ташлаш давомида изланишу тадқиқотлар олиб борилса ва бунинг натижасида жамият учун муҳим бўлган хулосалар чиқарилса, ана шу журналист текшируви ҳисобланади. Шунинг учун ҳам Ғарб матбуотида «инвестигейторлар» (журналист текшируви билан шуғулланувчилар) ва «макрейкерлар» («балчиқ сочувчилар», яъни камчиликларни танқид қилувчилар) бир маънода қўлланилади. Яъни, фуқаролар учун аҳамияти бўлган ва, бизнинг назаримизда, унча катта «иш» бўлмаган йўналишдаги танқидий материал ҳам журналист текшируви сирасига киритилади.

Фақат ўша материални тайёрлашда журналистнинг ўзи керакли ахборотни қидириб топган ва мавзуни тадқиқ этишда бевосита қатнашган бўлса кифоя.

Азиз газетхон! Журналист текшируви бўйича танишув мақоласи эди бу. Мавзунинг ҳали жуда кўп очилмаган томонлари бор. Улардан айримларини санаб ўтмоқчиман. Булар – ахборот олиш усуллари, текширув олиб бориш йўллари, журналист текшируви матнининг ўзига хослиги, журналист текшируви ва демократия, ОАВ ва коррупция, журналист текшируви ўтказишда хавфсизлик, журналист текшируви қоидалари, ҳуқуқий ва ахлоқий чеклашлар ва ҳоказо.

Тошпўлат РАҲМАТУЛЛАЕВ

Жараён

КАДРЛАР СИФАТИ

Ишлаб чиқариш ва таълим ўртасидаги интеграциянинг нечоғли узвийлигига боғлиқ

Чунки кадрларнинг малакаси, кўникмаси ва қобилияти ишлаб чиқариш жараёнида намоён бўлади. Ўзбекистон Республикаси Кадрлар тайёрлаш миллий дастурида: "Ишлаб чиқаришнинг талаб-эҳтиёжлари кадрлар тайёрлаш тизимининг йўналиши, даражаси ва миқёсларини шакллантиради, касб тайёргарлигининг мақсади, вазифалари ва мазмунини белгилайди, малака талабларини илгари суради, таълимнинг мувозий технологиялари ва шаклларини танлашни тақозо этади. Ишлаб чиқариш пировард натижада кадрларнинг сифати ва рақобатбардошлигига баҳо беради", деб кўрсатиб ўтилган. Шу нуқтаи назардан кадрлар тайёрлаш сифатини ошириш омилларини тадқиқ қилганимизда ишлаб чиқаришнинг кадрлар тайёрлаш тизимига таъсирини ўрганишимиз, мамлакатимизга хос хусусиятларини таҳлил қилишимиз амалий аҳамиятга эга.

Ишлаб чиқариш бевосита халқ хўжалиги — мамлакат иқтисодиётида амалга оширилиб моддий ишлаб чиқариш ва ноишлаб чиқаришга бўлинади. Уларга саноат, қишлоқ хўжалиги, таълим соҳаси, соғлиқни сақлаш, маданий соҳалар киради. Тайёрланаётган кадрлар айнан шу халқ хўжалигининг турли соҳаларида меҳнат қилади ва ишлаб чиқаришнинг кейинги тақдири тайёрланган кадрлар сифатига боғлиқ бўлади.

Умуман олганда, ишлаб чиқариш кадрлар тайёрлаш тизими билан тўғридан тўғри ва тескари таъсир кўрсатиш хусусиятига эга бўлади:

— биринчиси, юқорида айтиб ўтганимиздек ишлаб чиқаришнинг ривожланиши тайёрланган кадрлар сифатига боғлиқ бўлишини кўрсатса;

— иккинчиси, ишлаб чиқариш қай даражада ривожланганлиги кадрлар тайёрлашга белгиловчи таъсир кўрсатади. Яъни иқтисодиёт, ишлаб чиқариш яхши ривожланган бўлса, тайёрланаётган кадрлар сифатига ижобий таъсир кўрсатади. Таълим сифати эса яхшиланади, таълимдаги имкониятлар кенгаяди. Таълим тизими моддий базасининг мустаҳкамланиши ўз навбатида кадрлар тайёрлашнинг сифатига ижобий таъсир ўтказади.

Ишлаб чиқариш тайёрланаётган кадрларнинг асосий истеъмолчиси ва талаб этувчиси ҳисобланади. Шунинг учун кадрлар сифатига ҳам ўзига хос талаб қўяди. Социолог олим Энтони Гидденс америкалик олимлар Самюэл Боулз ва Герберт Гинтислар назарияларига таяниб, ўзининг "Социология" дарслигида "Ҳозирги замон таълимини саноат капитализмининг иқтисодий талабларига жавоб берувчи институт сифатида тушунмоқ керак. Мактаблар келажакда саноат корхоналарида ишлайдиганлар учун зарур бўлган техник, ижтимоий кўникма ва маҳоратни эгаллашга ёрдам беради; мактаб бўлажак ишчиларда ҳокимият ва интизомга нисбатан ҳурматни тарбиялайди", деган фикрни келтирган. Албатта, бу фикрни асослаб ўтириш шарт эмас, чунки XIX асрнинг бошларига қадар Европада, Қўшма Штатлар ёки Осиёда аҳолининг кўпчилик қисми мактаб таълимини олиш имкониятига эга эмас эди. Таълим олувчилар асосан диний маълумот оларди. Касблар эса амалий йўллар билан ўзлаштирилар, отадан болага мерос ўтарди.

Саноатлашиш ва шаҳарларнинг кенгайиб бориши махсус мактабларга бўлган талабни орттириб юборди. Жамият талаблари туфайли хилма-хил касбларнинг пайдо бўлиши шароитида касбларнинг отадан болага бевосита ўтиши ҳеч иложсиз бўлиб қолди. Мутахассис кадрлар иш давомида мураккаб саналган фаолият билан шуғулланиши ўқув ва маҳоратнинг амалиёт орқали берилишига эмас, балки абстракт фанлар (математика, табиатшунослик, тарих, адабиёт ва ҳоказолар) ўзлаштирилишига асосланадиган бўлди. Ҳозирги замон кишилари ўқиш, ёзиш, ҳисобни билишлари ҳамда ўзларини ўраб турган табиат олами, ижтимоий ҳаёт, хўжалик фаолияти ҳақида ҳам тасаввурга эга бўлиши керак. Шу билан бирга ўз касбига боғлиқ билимларни мустақил ўқиши, ўзлаштириши, кўникмалари шакллантирилиши муҳим аҳамиятга эга. Таълимнинг асосий мақсади бўлган шахс камолоти ғоясининг юзага чиқиши ана шунда намоён бўлади. Чунки шахс камолоти ғояси кишилар ўз турмуш шароитларини ўзлари бошқара олганда, талантларини, ўзларининг нималарга қодир эканлигини кўрсата олган шароитда ҳаётийлашади.

Таълимнинг давлат томонидан қўллаб-қувватланиши иқтисодий тараққиётга ижобий таъсир этиши масаласига кўпгина жаҳон давлатларидаги ҳукуматлар бефарқ қарамади. Масалан, Буюк Британияда Иккинчи жаҳон уруши даврида "Қуролли кучларга янги чақирилганларнинг қобилияти тестлар орқали синаб кўрилганда, йигитларнинг бениҳоя саводсизлиги аниқланди. Бу ҳол раҳбариятни ларзага солди. Урушдан кейинги тикланишнинг истиқболлари ҳақида қайғураётган ҳукумат мавжуд таълим тизимини янгидан кўриб чиқа бошлади". Буюк Британия таълим тизимидаги ўзгаришлар мамлакат иқтисодий аҳволига ижобий таъсир этди, Иккинчи жаҳон уруши даврида издан чиққан иқтисодиёт тараққиётининг таъминланишига кўмак берди. Таълимдаги ислоҳотлар энг биринчи саноат соҳасининг сифатли ишчи кучи билан таъминланишига олиб келди. Шу ўринда Британия иқтисодиётининг бир жиҳатини назардан қочирмаслигимиз керак. XIX асрдаёқ бу мамлакатда саноат тўнтариши амалга оширилган, Иккинчи жаҳон уруши якун топган пайтда саноат потенциали кучли эди. Шунинг учун иккинчи жаҳон уруши тугаганда Британиядаги таълим ислоҳоти шаклланган саноат соҳасини сифатли ишчи кучи билан таъминлашгагина хизмат қилди. Ўзбекистон эса аграр-индустриал давлат. Ишлаб чиқариш энди ривожланаётгани, мутахассисларга талабнинг камлиги бир томондан олий ўқув юртини тугатган олий маълумотли кадрларнинг маълум бир қисми ўз мутахассисликлари бўйича эмас, бошқа соҳаларда ишлаётганлигига сабаб бўлмоқда. Албатта, бу тайёрланаётган кадрлар сифатига маълум маънода таъсир кўрсатади. Иккинчи томондан эса саноат ишлаб чиқаришнинг таълим тизимига таъсири кам сезилади. Натижада ўз мутахассислигини яхши ўзлаштиришга интилиш эмас, дипломга эга бўлишга интилиш шаклланади. Бу масаланинг ечимларидан бири — кадрларга фақат мутахассислик дипломи бўйича ишга олиш меъёрларини ва ҳуқуқий асосларини ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқ.

Юқорида кўрсатиб ўтганимиз америкалик олимлар Самюэл Боулз ва Герберт Гинтислар таълим соҳасида тадқиқотлар олиб бориб, таълимнинг тараққиёти туфайли ривожланган мамлакатларда "саводсизлик мутлақ тугатилди, кишилар ўз имкониятларини намойиш қилишлари учун барча қулайликлар яратилди. Шундай бўлишига қарамасдан, таълим у зиёкор ислоҳотчилар тасаввур қилганларидек эмас, балки асосан кундалик иқтисодий талабларни қондириш учунгина ривожланди", деган хулосага келган эди.

Айнан шу хулосани таҳлил қилсак, кадрлар тайёрлашда Ўзбекистоннинг иқтисодиёти талабларини ҳам ҳисобга олиш зарур эканлигига амин бўламиз. Хўш, Ўзбекистон иқтисодиётининг бугунги кун талаби нима? Ҳеч бир шубҳасиз бу саноатлашишдир. Чунки мамлакатимиз ички бозорида ҳозирча хорижий товарлар билан рақобат қила олмаётган соҳалар ҳам мавжудлиги, экспортда эса хом ашё ва тўлиқсиз қайта ишланган маҳсулотлар сезиларли даражада кўплиги, ишсизликнинг мавжудлиги, аҳолининг кўпчилик қисми қишлоқ хўжалиги билан шуғулланиши бундай талабнинг асосидир.

Ишлаб чиқариш муассис, ҳомий ва бошқа сифатларда алоҳида мутахассисларни тайёрлашни, гуруҳларни ва ўқув юртларини молиялаш жараёнида иштирок этиб, мутахассисларнинг касбий ривожланиши ва шахсий фаоллигини рағбатлантиради, уларни моддий ва маънавий жиҳатдан қўллаб-қувватлашда бевосита иштирок этади. Бозор иқтисодиёти шароитида бу жуда ҳам муҳим. Ўзбекистонда эса бу борада ҳам муаммоли масалалар мавжуд. Бу олий ўқув юртларида шартномавий асосда таълим олаётган талабаларнинг шартнома тўловларининг нархлари ва уларни тўлаш шартлари масаласидир. Ривожланган мамлакатларда шартнома тўловлари ёки таълимни молиялаш бевосита ёки билвосита ишлаб чиқариш зиммасига тушганлигини кўрамиз. Бу мамлакатларда иқтисодиётнинг барқарор ривожланиши, бақувват корхоналарнинг мавжудлиги, саноат товарларининг экспорт қилиниши аҳоли даромадлари юқорилигини таъминлайди. Бу фуқароларнинг ортиқча қийинчиликсиз хусусий шартнома асосида таълим олишига имконият яратиб беради. Корхоналар сифатли кадрларга эга бўлиш мақсадида олий ўқув юртларига буюртма беради. Корхоналарни талабаларнинг келиб чиқиши эмас, уларнинг иқтидори, билим савияси, келажакда корхонага қай даражада фойда келтириши қизиқтиради. Шу мақсадда улар сифатли кадрлар тайёрловчи олий ўқув юртларини ва улардаги аъло баҳоларга ўқиётган талабаларни танлаб олишади. Агар танлаб олинган талаба талабга жавоб бермаса, буюртмачи корхона келгусида бу олий ўқув юртига буюртма бермайди. Олий ўқув юртлари ўзлари тайёрлаётган кадрларни сотиб даромад олади. Ўзбекистон шароитида эса ҳозирча бирмунча бошқачароқ. Талабалар ҳомий корхоналарни топиши ва шартнома тузиши керак. Корхоналарнинг ўз йўналиши бўйича олий ўқув юртларига бориб, иқтидорли талабаларни танлаб олиши етарлича шаклланмаган. Агар бу иш йўлга қўйилса, талабалар орасида аъло баҳоларга ўқишга бўлган интилиш кучаяди, олий ўқув юртлари ўз тайёрлаётган кадрларининг сифатига нарх қўя бошлайди. Энг муҳими, олий ўқув юртлари таълим беришни эмас, тайёрланган кадрларини сотиб даромад қила олади. Олий ўқув юртларида корхоналардаги иш ўринларига танловларнинг ўтказилиши тайёрланаётган кадрларни чет эл корхоналарида ҳам сотиш имкониятини бериши мумкин.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, жамиятнинг интеллектуал салоҳияти ва кадрлар тайёрлаш сифатини оширишда ишлаб чиқаришнинг таъсири ниҳоятда катта. Ишлаб чиқариш малакали мутахассисларга бўлган талаб-эҳтиёжни шакллантиради, кадрлар тайёрлаш, қайта тайёрлаш учун зарур ресурсларни етказиб бериш билан узлуксиз таълимга кўмаклашади, турли тип ва даражадаги ўқув юртларини молиялашда қатнашади, таълим тизими ва ишлаб чиқариш ўртасида интеграцияни таъминлаш мақсадида ўқув-илмий-ишлаб чиқариш мажмуалари марказларини ташкил этади.

Ҳакимбек ЁРҚУЛОВ,
Тошкент Архитектура-қурилиш институти катта ўқитувчиси

ЯККАСАРОЙ КЎЧАСИ, 20-УЙ...

ёхуд ўз уйида музей очган одам

(Бошланиши 1- бетда)

"Ўзи танимаган-билмаган инсонларга бунчалар меҳр-саховат кўрсатган одамларни биринчи марта кўришим. Бундай музейни ташкил қилган инсонга ҳар қанча ташаккур билдирса арзийди!

Мурасато Куйичи.1998 йил".

"Тошкентда кўп бўлганман. Аммо бу мўъжаз музейга биринчи марта келишим. Бу ерда қилинган ишларни кўриб қаттиқ ҳаяжонландим ва қувондим. Бу ниҳоятда савобли иш!

Котоки Тетесио. 76 ёшда. Айчи префектураси".

"Мен 1945-50-йилларда, тўрт йил давомида Ўзбекистонда бўлганман. Фарҳод ГЭСида, Ангрендаги кўмир конида, Тошкентдаги электр узатгич тармоқлари қурилишларида ишлаганман. Мана орадан ярим асрдан зиёд вақт ўтгандан кейин бу ерга келиб, ўша ёшлик пайтларимда ишлаган жойларга, шунингдек, жаноб Жалил Султоновнинг музейига ҳам ташриф буюрдим. Бу кичкинагина музей менда жуда катта таассурот қолдирди.

Чин қалбдан ташаккур билдириб: Абэ Кадзухико".

"Орадан эллик йил ўтгандан кейин бу ерларга қадам ранжида қилганимдан хурсандман. Бу ерда ўз ёшлигим билан учрашгандек бўлдим. Эндиликда мен ҳамиша урушга қарши курашаман, фақат тинчлик бўлсин! Илиқ муносабатлар ва қайноқ қалб учун бутун Ўзбекистондан миннатдорман!

Кохоса Сейя, собиқ маҳбус".

"Эсталик дафтари"даги бунақа ҳаяжонли сўзларни кўп учратиш мумкин. Энг диққатга сазовор томони шундаки, бу ердаги ҳар бир сурат, ҳар бир ҳужжат, ҳар бир жиҳоз тарихдан ҳикоя қилади.

...Мана бу оддийгина беланчак 1946 йили японлар томонидан ясалиб, меҳнат фахрийси Рихсивой Маҳкамов хонадонига совға қилинган бўлса, кимё фанлари доктори, профессор Шарифа Ҳомудхонова ўша йиллари япон асири қалам тополмай, кўмирда ишлаган ўз портретини ва рассом Куинджининг "Қайинзор" асаридан номаълум япон рассоми чизган нусхани музейга тортиқ қилган.

... Мана бу кўримсизгина қошиқ эса ўша йилларда Абэ Кадзухико деган япон йигити томонидан бир бўлак темирдан ясалган бўлиб, яқинда унинг ўзи музейга тортиқ қилган ва эндиликда у ҳам музей экспонатлари қаторидан ўрин олиб турибди.

Бунақа экспонатлар, ҳужжатлар, суратлар, мактублар ва бошқа жиҳозлар бу ерда жуда кўп, уларнинг сони ҳозир 1000 га яқинлашиб қолди.

Жалил Султонов эса ҳамон тиниб-тинчимайди. Гоҳ юртимизга ташриф буюрган японниялик меҳмонлар билан вилоятларга сафарга отланса, гоҳ узун кечалари ўтириб япон фуқаролари дафн этилган қабрларни аниқлаш, хотирасини тиклаш масалалари билан шуғулланади.

Ана шу йўлда унга ўз вақтида "Фукусима-Ўзбекистон" маданий-иқтисодий алоқалар Республика кенгаши, Тошкент шаҳар, Акмал Икромов тумани ҳокимияти, Бекобод шаҳар ҳокимияти, "Ўзбекистон ҳаво йўллари" компанияси ва бошқа ташкилотлар яқиндан ёрдам кўрсатишди. Аммо шунга қарамай, музейнинг асосий "юки" Жалил аканинг елкасида эди. Шунинг учун у бутун мамлакат бўйлаб, японлар ўтган йўлларни қадам-бақадам босиб ўтди. Унинг хайр-саховатга тўла ишлари тўғрисида ўз вақтида республика газета-журналларида, ҳатто Японияда ҳам ёзишди. Шу ўринда, Японияда нашр этилган "Ўрта Осиёга саёҳат" номли йўл кўрсаткичида ушбу музейнинг манзили ва Жалил Султонов ҳақидаги маълумотлар киритилганини кўрсатиб ўтиш жоиз. Аммо шунга қарамай, бу беҳаловат одамга ҳайрон қоласан киши.

— Жалил ака, қачонлардир тақдир тақозоси билан юртимизга келиб қолган, шу ерда вафот этиб дафн этилган ажнабийларнинг қабрларини излаб топиш, хотирасини тиклаш ҳаётингизнинг мазмунига айланиб қолгандай туюлмайдими ўзингизга? — сўрайман ундан.

— Ҳақиқатан ҳам шундай, — дейди у ўйчан оҳангда, — бу нарса мен учун нафақат "хобби", яъни қизиқарли машғулот, балки ҳаётимнинг бир бўлаги дейиш мумкин, деб ўйлайман. Қуръони каримнинг Ҳужурот сураси, 13-оятида: **"Эй инсонлар, дарҳақиқат, Биз сизларни бир эркак (Одам) ва бир аёл (Ҳавво)дан яратдик ҳамда бир-бирларингиз билан танишинглар (дўст-биродар бўлишинглар) учун сизларни (турли-туман) халқлар ва қабила-элатлар қилиб қўйдик..."** дейилади. Бас шундай экан, мен ўзбек тупроғида ўз изларини қолдириб кетган японлар тарихини ўрганиш, уларнинг хотирасини тиклашни ўзим учун оддий инсоний бурч деб биламан. Қолаверса, Сока япон дорилфунунининг асосчиси Дайсаку Икеданинг бир зўр гапи бор. У "Ота-боболаримиз қадимда Ғарбу Шарқ маданиятларини бирлаштиргувчи Буюк Ипак йўлини очган бўлсалар, эндиликда биз бир-биримизнинг дилларимизга "ипак йўли" очишимиз керак", деган эди...

Инсон хотираси азиз, албатта. Уни тикламоқ ва шу йўлда саховат кўрсатмоқ эса, турган-битгани савоб. Жалил Султонов ана шунақа савобталаб юртдошларимиздан бири. Не бахтки, шундай олижаноб кишилар орамизда кўплаб топилади.

Ушбу мақолани ёзиш нияти туғилган кунларда яна баъзи бир янгиликлар эшитдим.

Жалил Султонов ўз изланишларининг самараси ўлароқ, "Хиираги" (Японияда шунақа мангу ям-яшил гул бор экан) номли бир соатлик ҳужжатли фильм яратибди. Бу фильмнинг тақдимот маросими пойтахтимиздаги "Япония-Ўзбекистон" Дўстлик Марказида ўтказилгани ва япониялик ҳамда бошқа меҳмонлар уни қаттиқ ҳаяжон билан қарши олганликлари ҳақида "Hurriyat" газетасида ҳам ёзилган эди.

Жалил Султоновнинг "Хотира музейи"даги аксарият экспонатлар асосида "Япония-Ўзбекистон" Дўстлик Марказида алоҳида кўргазма ташкил қилингани кўпчиликнинг ёдида...

— Ҳали қилинадиган ишлар кўп, ука, — дейди у суҳбатимиз орасида, — музейимиз фаоллари билан янги ҳужжатли фильм суратга олиш ҳаракатидамиз. Ўзбек тупроғида ётган японлар мавзуига бағишланган китоб устида ҳам иш бошлаб юборганмиз. Уларни япон, инглиз, рус ва ўзбек тилларида нашр этиш ниятидамиз...

Суҳбатимиз шу ерда узилиб қолди. Ҳовлига бир гуруҳ япониялик меҳмонлар чуғур-чуғур қилиб кириб кела бошладилар. Жалил ака мендан узр сўраб ўрнидан турди-да, очиқ чеҳра билан уларга пешвоз чиқади, музей хоналарига бошлайди...

Мен эса Яккасарой кўчадаги бу файзли хонадондан чиқиб келарканман, ана шу мўъжазгина ҳовлини ва "Хотира музейи"ни саховат оролига ўхшатгим келди. Ҳа, айнан шу ерда ўзбек ва япон халқлари ўртасидаги дўстлик ришталарини боғловчи нурли бир ҳалқа жойлашгандек, қўйинг-чи, меҳр-мурувватга, саховатга тўлиқ ўзбек қалбининг бир бўлаги уриб тургандек туюлди менга...

Эркин УСМОНОВ,
Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси аъзоси

Ҳушёрлик

ЁНҒИН БАЛОСИДАН ОГОҲ БЎЛАЙЛИК

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорига мувофиқ 20 ноябрдан 20 декабргача "Ёнғин хавфсизлиги" ойлиги деб эълон қилинган. Ёнғин хавфсизлиги ойлигини ўтказишдан кўзда тутилган асосий мақсад фуқароларнинг огоҳлигини ошириш, уларнинг бу ойликда фаол иштирок этишларини таъминлаш, ОАВ орқали тушунтириш, тарғибот-ташвиқот ишларини олиб боришдир. Қарор муносабати билан бутун Республика миқёсидаги барча ёнғин хавфсизлиги муассасалари кенг қамровли тадбирларни амалга ошириб келмоқда. Хусусан, Тошкент шаҳар Яккасарой тумани Ёнғин хавфсизлиги бўлими томонидан ҳам бир қатор ишлар бажарилди. Туман ҳудудидаги муассасаларда ёнғиннинг олдини олиш воситалари яна бир бор кўриб чиқилди, тарғибот ишлари олиб борилмоқда. Ойлик муносабати билан ёнғин хавфсизлиги бўлими ходимлари ҳар қачонгидан кўра фаолликни оширишган. Ходимларимиз ёнғин балосининг олдини олиш, уни бартараф этиш ва аҳолига тезкорлик билан сифатли хизмат кўрсатиш борасида ҳаракат қилишяпти. Ёнғин ҳодисаси содир бўлган тақдирда воқеа жойига зудлик билан етиб боришни янада такомиллаштириш, доимо, кечаю кундуз шай ҳолда туриш асосий вазифамиздир.

Яккасарой туманида охирги 10 ой ичида 56 та ёнғин ҳодисаси рўй берган. Бунинг натижасида 2 нафар инсон ҳаётдан кўз юмган, 2 нафари эса оғир тан жароҳати олган. Кузатишлар шуни кўрсатадики, содир бўлган ёнғин ҳодисаларининг кўпчилик қисми одамларнинг лоқайдлиги, ёнғин хавфсизлиги қоидаларини қўпол равишда бузишлари натижасида келиб чиққан.

Бундан ташқари, Яккасарой туманида автомобиллар билан боғлиқ ёнғин ҳодисалари ҳам, афсуски, учраб турибди. Масалан, 2003 йил 27 август куни Яккасарой тумани Глинка кўчаси, яъни "Бобур" маданият ва истироҳат боғига кираверишда йўлаги олдидиа Енгил саноат касб-ҳунар коллежига қарашли "Дамас" русумли автомобиль юриб кета туриб ёниб кетди. Ҳайдовчи О. Маракулина машинани четга олиб тўхтатди ва қўрқувдан нима қиларини билмай анграйиб қолди. Дарҳол ён-атрофда турган фуқаролар Маракулинага ёрдамга ошиқишди. Лекин автоулов капоти остидан чиқаётган катта аланга ва қуюқ тутун, бунинг устига ёқилғи бакининг портлаш хавфи ҳеч кимни машинага яқин йўлатмади. Зудлик билан бизнинг бўлимга хабар берилди. Қурилган тезкор чора-тадбирлар натижасида автоуловдаги ёнғин тўлиқ ўчирилди. Унинг фақат мотор қисми ва ҳайдовчи кабинасининг темири қолган эди, холос. Ёнғин сабаблари ўрганилганда аниқландики, автоулов ҳайдовчиси электр симларини очиқ ҳолда тўғридан-тўғри улаб, қисқа туташув келиб чиқишига замин яратиб берган. Касб-ҳунар коллежидан 1 км юрар-юрмас электр симларининг бир-бирига тегиши натижасида ёнғин ҳодисаси келиб чиққан.

Маълумотларда келтирилишича, транспорт воситалари билан боғлиқ ёнғин ҳодисалари электр симларининг қисқа туташуви, уларни ўзбошимчалик билан билиб-билмай бир-бирига улаш, уларга ўзгартиришлар киритиш натижасида келиб чиқмоқда.

Ҳамюртларимиздан "Ёнғин хавфсизлиги" ойлигида фаол иштирок этишларини, огоҳликни бир зум бўлсин сусайтирмасликларини илтимос қиламиз. Шундагина ҳаётимиз осуда, бир маромда, ҳар хил бало-қазолардан холи бўлиши мумкин.

Р. ШАФИЕВ,
Яккасарой ТИИБ ЁХБ назоратчиси, и/х катта лейтенанти,
Д. ҚОДИРОВ,
катта лейтенант

Дараклар

РОССИЯДА ПАРЛАМЕНТ САЙЛОВИ

Россия халқи Давлат Думасининг 450 депутати учун овоз берди. Маълумотларга қараганда, парламент сайловида овоз бериш ҳуқуқига эга бўлган 100 миллиондан ошиқроқ аҳоли иштирок этган. Дастлабки ҳисоб-китоб натижаларига қараганда, "Единая Россия" партияси 36% овоз тўплаб, пешқадам бўлиб турибди. Коммунистлар эса 13 фоиз овоз билан иккинчи ўринни банд этган.

Парламент сайловида халқаро ҳуқуқ меъёрларига риоя этилишини ўрганиш мақсадида 1200 нафар халқаро ва маҳаллий кузатувчи иштирок этди. Кузатувчилар фикрига кўра, овоз бериш жараёнида 300 дан ортиқ қонун бузилиш ҳоллари қайд этилган. Марказий сайлов комиссияси раҳбари таъкидлашича, қонун бузилишлари овоз бериш натижаларига таъсир этмайди.

ҚУРЯ ҚУРУҚ ҚЎЛ БИЛАН ҚАЙТДИ

Миср пойтахти Қоҳирада Фаластиннинг ХАМАС, "Ислом жиҳоди", ФАТХ каби 13 ташкилоти раҳбарлари учрашуви бўлиб ўтди. Исроилга ҳужум қилмаслик ва ўт очишни тўхтатиш масаласига бағишланган машваратни Фаластин Бош вазири Аҳмад Қуря олиб борди. Бироқ томонлар ҳарбий ҳаракатларни тўхтатиш ва Исроил билан келишувга эришиш борасида бир тўхтамга келолмадилар. Учрашувда қатнашган гуруҳ бошлиқлари Исроил ҳарбий ҳаракатлар ва мудофаа девори қурилишини тўхтатмас экан, ҳеч қандай келишувга рози бўлмасликларини билдиришди. Шу тариқа Фаластин ҳукумати раҳбари Мисрдан қуруқ қўл билан мамлакатига қайтди.

ЗИМБАБВЕ ҲАМДЎСТЛИКДАН ЧИҚМОҚЧИ

Зимбабве раҳбарияти мамлакат Буюк Британиянинг собиқ мустамлакаларини бирлаштирувчи Ҳамдўстлик иттифоқидан чиқажагини маълум қилди. Аслида бу ҳақдаги гаплар ўтган йили пайдо бўлганди. Ўшанда Ҳамдўстлик иттифоқи Зимбабве раҳбари Роберт Мугабени мухолифатга йўл бермаслик, фуқаролар эркинлиги, хусусан, оз сонли оқ танли фуқаролар ҳуқуқини чеклашда айблаганди. Бунга жавобан, Мугабе Зимбабве Ҳамдўстликни тарк этажагини эълон қилганди. Шу пайтгача бу ҳақдаги овозлар бироз босилгандай эди. Иттифоқни тарк этиш тўғрисидаги гаплар бугун яна сув бетига қалқиб чиқди. Демак, Зимбабве ростдан ҳам қиролича Елизавета тасарруфидан чиқмоқчига ўхшайди.

БМТ АҚШДАН ҲИСОБОТ ТАЛАБ ҚИЛМОҚДА

БМТ АҚШни Афғонистоннинг Ғазна шаҳридаги фожиа юзасидан тезкор текширув ўтказиш ва текширув натижаларини зудлик билан ташкилотга тақдим этишга чақирди.

Хабарларга қараганда, АҚШ ҳарбий кучлари Афғонистоннинг жануби-шарқида олиб бораётган операция вақтида Ғазна шаҳридаги тинч аҳоли яшайдиган ҳудуд ҳам бомбардимон қилинган. Бунинг натижасида 9 нафар бола ва бир ўрта ёшдаги киши, жами 10 нафар фуқаро ҳалок бўлган. АҚШнинг Афғонистондаги ҳарбий қўмондонлиги билдиришича, Ғазна ҳудудида Толибон ҳаракати раҳбарларидан бири яшириниб олгани тўғрисида маълумот келиб тушган ва ракета зарбаси амалга оширилган. Ҳудудда тинч аҳоли яшаши бомбардимондан сўнг маълум бўлган.

АБУ МУҲАММАД САДДАМ БИЛАН УЧРАШДИ

Ироқдаги қабила бошлиқларидан бири Абу Муҳаммад оммавий ахборот воситаларига Саддам Ҳусайн билан учрашганини маълум қилди. Унинг билдиришича, собиқ раҳбар Бағдод атрофидаги ҳудудда яшаяпти ва мамлакатдаги қаршилик ҳаракатини бошқариб боряпти.

Ҳозирча Абу Муҳаммаднинг сўзлари нечоғли ҳақиқатга мослиги номаълум. Бироқ шуниси аниқки, Ироқдаги АҚШ ҳарбийларига қарши ҳаракатлар нисбатан кучайган. Шу боис бу ердаги вазият билан яқиндан танишган АҚШ Мудофаа вазири Дональд Рамсфелд Ироқдаги хавфсизлик кучлари сонини ошириш зарурлигини таъкидлади.

Айни вақтда Ироқда янги Конституция ишлаб чиқиш учун ҳаракатлар давом этяпти. Режага кўра, кейинги йилнинг февралида мамлакат Конституцияси тасдиқланиши зарур.

ХИТОЙ БОШ ВАЗИРИ — ВАШИНГТОНДА

Хитой Халқ Республикаси Бош вазири АҚШ пойтахтига расмий ташриф билан келди. Ҳукумат раҳбари ташриф доирасида БМТ Бош котиби Кофи Аннан ва АҚШ Президенти Жорж Буш билан учрашди. Музокараларда асосан жаҳондаги сиёсий жараёнлар, хусусан, Шимолий Корея, Ироқ масаласи, шунингдек, Тайвандаги вазият муҳокама марказида бўлди. Хитой ҳукумати бошлиғи расмий Пекин Шимолий Корея масаласида Вашингтон билан ҳамкорликка тайёрлиги, шунингдек, Тайванни алоҳида республика қилиб ажратиб олмоқчи бўлаётган кучларни қўллаб-қувватламаслигини билдирди. Кузатувчилар ушбу ташриф охирги вақтда бироз совуқлашган Вашингтон — Пекин муносабатини илиқлаштириши мумкинлигини айтишмоқда.

Қобилжон АҲМЕДОВ
тайёрлади

Футбол

АЛИ ДАИЙ ПЕЛЕДАН ЎЗИБ КЕТДИ

Эрондаги кўзга кўринган футболчи Али Даий миллий лига ўйинларида 82 та тўп киритиб, Испания ва Венгрия миллий футболининг афсонавий ўйинчиси Франс Пушкаш эришган рекордидан ўзиб кетиш арафасида турибди.

Эрон марказий ахборот агентлигининг хабар беришича, Халқаро Футбол федерацияси (ФИФА) бу ҳақда шундай фикр билдирган: "Али Даий Эрон терма жамоасининг Ливан термаси билан бўлган учрашувида рақиб дарвозасига бир тўп йўллаб, бу рекорддан ўзиш имкониятини қўлга киритди". ФИФА хулосасига кўра, бугунги кунгача энг кўп тўп урган футболчилар қуйидагилардир:

1. 83 та тўп билан Франс Пушкаш (Испания ва Венгрия);
2. 82 та тўп билан Али Даий (Эрон);
3. 78 та тўп билан Пеле — Эдсон Арантес до Насименто (Бразилия);
4. 75 та тўп билан Сандро Кучис (Венгрия жамоаси);
5. 68 та тўп билан Гард Мюллер (Германия);
6. 67 та тўп билан Мажид Абдуллоҳ (Саудия Арабистони).

Афсуски, бу сарҳисобда Али Даийнинг Эрон терма жамоасининг Шимолий Корея термаси билан ўтказилган учрашувининг 63-дақиқасида киритган ягона голи ҳисобланмаган. LG компанияси кубоги учун ўтказилган мусобақада Камерун жамоаси билан бўлган ўйинда Али Даий томонидан киритилган тўп ҳам эътиборга олинмаган. Агар ўша голлар ҳисобга олинганида, Али Даий бугунга келиб жаҳон рекордини ўрнатган бўларди. Лекин ҳали ҳаммаси олдинда. Даийнинг имкониятлари жаҳонда етакчи футболчи бўлиш учун етарли.

Эрон Ислом Республикасининг
Ўзбекистондаги элчихонаси
Матбуот хизмати томонидан тақдим этилган

Анжуман

ФУҚАРОЛИК ЖАМИЯТИ ВА МАТБУОТ

Шу йил 27-28 ноябр кунлари Олмаота шаҳридаги ал-Фаробий номли Қозоғистон Миллий университети журналистика факультетининг ЮНЕСКО кафедраси томонидан уюштирилган "Олмаота 10+; Фуқаролик жамияти, матбуот эркинлиги ва этика" мавзуидаги давра суҳбати бўлиб ўтди. Унда Тожикистон, Қирғизистон, Туркия ва бошқа ўлкалардан журналистлар, турли нашрларнинг бош муҳаррирлари ҳамда журналистика факультетлари профессор-ўқитувчилари иштирок этдилар.

Дастурга кўра, ОАВ қонунчилиги, профессонал мутахассислар тайёрлаш амалиёти, эркин ахборот алмашув, журналистларни ҳимоя қилиш, жамоат телерадиоси ва бошқа мавзуларда баҳс-мунозара қилишимиз белгиланган эди.

Давра суҳбатини уюштирган ЮНЕСКО кафедраси мудири, профессор Номазали Ўмашев бугунги глобаллашув жараёнида журналистларнинг аввало эркин ахборот алмашувига эришиши нечоғли муҳимлиги ҳақида гапирди. Россия-Тожикистон (Славян) университети профессори Абдусаттор Нуралиев журналистлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш мавзусида сўз очаркан, сўнгги йилларда Тожикистондаги бетайин урушларда 83 нафар журналист жувонмарг бўлгани ҳақида афсус-надомат билан сўзлади. "Нафақат журналистлар, умуман бутун инсониятни ҳалокатдан, бевақт ўлимлардан, йўқотишлардан асрайдиган улуғ куч ва неъмат – тинчлик, осойишталик экан!" деганида у ҳақ эди.

Сафардан қайтарканман, дилимни энди бошқа бир фикр ўртарди. Сўз-ку айтилмоқда, ёзилмоқда, ОАВда ёритилмоқда. Бироқ, уни тинглаётган, ўқиб ўқиётган, мағзини чақаётган, мушоҳада қилаётган ва тўғри хулоса чиқараётган кишилар-чи? Одил сўздан одилона хулоса чиқараётганлар кўпми ё аксинча?.. Бугунги ўқувчининг диди, савияси қай даражада? Албатта, булар баҳсталаб саволлар. Бу борада бирёқлама хулоса чиқариш асло мумкин эмас. Аммо, бу ҳақда ўйламаслик ҳам бепарволик, лоқайдлик бўлар.

Тўлқин УСМОН ўғли,
ЎзДЖТУ Халқаро журналистика факультети деканининг ўринбосари

Ҳуқуқ

МЕЗОН

Судьялар, малака ҳайъати ва заҳирага олиш тартиби хусусида

Мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотлар соҳада тубдан янгиланишларга асос бўлмоқда. Судлар мустақиллигини таъминлаш, бу борада кўзда тутилган устивор мақсадлардан биридир. Кейинги йилларда суд-ҳуқуқ тизимида адолат мезонини таъминлаш, инсон ҳуқуқларининг жамоатчилик билан алоқаларини мустаҳкамлаш, қолаверса, аҳолининг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш демократик тамойиллар ҳаётимизда қанчалик катта аҳамият касб этишидан дарак беради. "Судлар тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг қабул қилиниши фуқаролик ва жиноят ишлари бўйича судлар алоҳида иш юритиши, судьяларнинг моддий-техника таъминотини мустаҳкамлаш, ижро жараёнининг иши эътиборда бўлиши ҳам фикримизнинг исботидир. Буларнинг барчаси судья лавозимига ўтирган ҳуқуқшуносларнинг бугунги кун талаби бўйича иш юритишини ҳар бир масалага сидқидилдан, синчковлик билан ёндашишини, энг муҳими, виждонан иш тутишни тақозо этмоқда. Янги тизим судьялик лавозимига таниш-билиш, ошна-оғайнигарчилик каби йўллар билан тайинланишига чек қўймоқда. Янгича иш юритиш судьяларнинг тажриба ва билими юқори бўлишини талаб этяпти. Ҳозирги судяларнинг малака ҳайъатларини сайлаш тартиби, уларнинг фаолиятини ташкил этиш ва ваколатлари Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси 2001 йил 7 декабрдаги қарори билан тасдиқланиб, амалга оширилмоқда. Умумий юриктиция судлари судьяларини Ўзбекистон Республикаси Олий суди пленуми томонидан Ўзбекистон Республикаси Олий суди судялари орасидан 5 йил муддатга сайланади. Қорақалпоғистон Республикасини Олий судининг, вилоятлар, Тошкент шаҳар судларини ҳамда Ўзбекистон ҳарбий судининг раислари лавозимига кўра судларнинг тегишли малака ҳайъати раиси ҳисобланади. Малака ҳайъати тизимида ҳар жиҳатдан билимдон, соҳада ишлаган мутахассислар иш юритиш ва уларнинг бугунги фаолияти давр талаби билан узвий боғлиқдир. Ўзбекистон Республикаси пленуми ва судьяларнинг конференцияси, агарда уларда пленум ёки конференцияни ташкил этувчи судьяларнинг камида учдан икки қисми овоз олган бўлса, судьяларнинг малака ҳайъатини сайлашга ваколатдир. Судьяларни малака ҳайъатлари аъзолигига номзодлар пленум аъзолари ёки судьялар конференцияси иштирокчилари томонидан кўрсатилади. Судья агар овоз бериш натижаларига кўра, овоз беришда иштирок этган судьялар янгитдан кўпроқ овоз олган бўлса, судьялар малака ҳайъатига сайланган ҳисобланади. Судьяларнинг малака ҳайъати раислари судья мутахассислар билан олиб борилаётган сиёсатни юритишда судьяларни тайинлаш ва лавозимларига тавсия этиш бўйича асосий масъулиятни зиммасига олади. Кейинги йилларда суд-ҳуқуқ тизимида ёш судьялар сони кўпайди. Мустақиллик шарофати балан виждонли, билимдон ёш мутахассисларга йўл очилди. Жиноят ишлари, фуқаролик, ҳарбий ва хўжалик судлари, барчаси тизимда судьялар заҳирасини жонлантириш эҳтиёжини туғдиради. Судьялар заҳираси имтиҳон олиш йўли билан баҳоланади. Албатта, бунда уларнинг иш тажрибаси, савияси, билим даражаси инобатга олинади.

Республикамизда судларнинг жамоаси мустақиллигини таъминлаш, ҳуқуқий-демократик давлат барпо этиш сари қадам ташланаётган бугунги кунда ҳар бир ҳуқуқшунос учун инсон ҳуқуқларини ҳимоя этиш, адолатни баҳолашда эса чинакам холис ёндашувни ҳис этмоқ лозимдир.

Шоира СУЛТОНОВА,
Фуқаролик ишлари бўйича Самарқанд вилояти суди судьяси

Таклиф

ДАСТХАТ ҲАМ ИЖОД

"Мен Абдулла Ориповдан дастхат олиш учун... нонга навбатда тургандай туриб эдим. Мен Чингиз Айтматовдан дастхат олиш учун... аэропорт бориб пойлаб эдим.

Уйимда яна шу зотлар дастхати бор. Мен ушбу дастхатларга қараб-қараб яшайман. Мен хаёлимда... Орипов билан ёнма-ён яшайман. Мен хаёлимда... Айтматов билан қўшни яшайман..."

Бу сатрлар муаллифи бугунги кунда орамизда йўқ. Мухлислар Тоғай Муроднинг ўзидан ҳам дастхат олиш учун нонга навбатда тургандай турар эдилар...

Хўш, бунинг сабаби нимада? Одамлар нима учун дастхат олишга интиладилар? Бу қачондан бошлаб урф бўлган? Дастхат ўзи нима?

"Ўзбек тилининг изоҳли луғати"да дастхатнинг "қалам изи" маъносини англатишлиги келтирилган. Н. Ҳотамов ва Б. Саримсоқовларнинг "Русча-ўзбекча адабиётшунослик терминларининг қисқача изоҳли луғати" китобида эса дастхат ҳақида шундай дейилган: "...автограф — дастхат. Ҳар бир шахс ёки ёзувчининг ўз қўли билан ёзган хати. Жумладан, асарнинг автор қўлёзмаси, имзоси ҳам автограф ҳисобланади".

Атоқли шахслар, илм-фан, санъат, адабиёт ҳамда давлат намояндаларининг турли музей, институт, архив ёки айрим шахсларда сақланадиган ёзувлари автографнинг қимматли ёдгорлиги намунасидир. Масалан, Ҳамза, А. Қодирий, Ойбек, А. Қаҳҳор, Ҳ. Олимжон каби таниқли ижодкорларнинг шахсий архив ёки адабиёт музейларида сақланаётган асарларининг қўлёзмалари ҳамда китобларига эсдалик учун ёзиб берган дастхатлари, автограф намуналари шулар жумласидандир. Ана шулардан келиб чиқиб, дастхатни "шахснинг ўз қўли билан ёзган ёзуви ёки имзоси" маъно нуқтаи назаридан тадқиқ этиш мумкин. Демак, дастхат шахснинг ўз қўли билан ёзган ёзуви ёки имзоси бўлиб, таниқли шахсларнинг ўз мухлисларига билдирадиган тилаклари мажмуасидир. Ёзма шаклдаги бу матн қисқа ва чуқур мазмунга эга эканлиги билан ажралиб туради.

Тарихдан маълумки, кишилар машҳур давлат арбоблари, ёзувчи ва шоирлар, санъаткор ва спортчилар, умуман олганда, таниқли шахслардан дастхат олишга қизиққанлар. Айниқса, адабиёт ва санъатга, спорт ва машҳурлар ҳаётига қизиқадиган кишилар дастхат олишга мойил бўладилар. Шунинг учун ҳам дастхат адресати кўпроқ мана шундай қизиққон кишилардир.

Яхши бадиий асарни ўқиган китобхон ўзини асар қаҳрамонлари оламида юргандек ҳис қилади, ундан маънавий озуқа олади. Дастхат ҳам инсон руҳиятига таъсир этувчи кичик бир асардир. У орқали муаллиф ва мухлис ўртасида яқинлик пайдо бўлади. Дастхатда билдирилган тилаклар самимий ва беғаразлиги билан ажралиб туради. Бугунги кунда мухлисларга дастхат бераётган кишиларнинг ўзлари ҳам бошқалардан дастхат олишган. Жумладан, Ўзбекистон Қаҳрамони Саид Аҳмад бир пайтлар Абдулла Қаҳҳордан шундай дастхат олган: "Мени кўп куйдирган, бевош, шўх, лекин яхши шогирдим Сайдаҳмадга...".

Турли касб эгаларининг дастхатлари мазмуни ва услуби жиҳатидан фарқланиб туради. Уларни аҳамиятлилиги, фаоллиги нуқтаи назаридан қуйидаги гуруҳларга бўлиш мумкин:

1. Давлат арбоблари дастхатлари.
2. Мартабали меҳмонлар дастхатлари.
3. Ижодкорлар дастхатлари.
4. Олимлар дастхатлари.
5. Санъаткорлар дастхатлари.
6. Учувчи ва космонавтлар дастхатлари.
7. Спортчилар дастхатлари.

Дастхатлар ичида ёзувчи ва шоирларнинг дастхатлари услубий ранг-баранглиги билан алоҳида ажралиб туради. Чунки ҳуқуқий ижодкорларнинг ҳар қандай асари, жумладан, дастхат ҳам кичик бир асар сифатида унинг маҳоратидан дарак беради.

Юқорида келтирилганидек, ёзувчи Тоғай Мурод "Бу дунёда ўлиб бўлмайди" асарининг "Ёш қаламкашларга тилакларим" мақоласида дастхат ҳақида қимматли фикрларни билдирган: "Дастхат — бармоқ. Дастхат — қўл. Дастхат — имзо. Ана шу тамғалардан инсон зоти ким — билиб олса бўлади. Шу боис, имзо — ҳужжат, имзо — дастхат. Ҳаётда дастхатлар кўп: олим дастхати, қаҳрамон дастхати, санъаткор дастхати...

Аммо қаламкаш дастхати — дастхатлар дастхати. Қаламкаш дастхати — табаррук дастхат. Қаламкаш дастхати — тарихий дастхат...".

Ижодни энди бошлаган ёзувчи ва шоирлар дастхатлари ҳажм жиҳатдан кенг ва ўз асари каби услубий жиҳатдан пишиб етилмаганлиги билан фарқланади. Аста-секин маҳорати ошиб, такомиллашиб борганидан сўнг, дастхатида ҳам ўзгаришлар рўй беради. Матндаги сўз маъно доираси кенгайиб, жумлалар сайқаллашади. Ижодкорнинг машҳурлик даражаси, мухлисларнинг ортиб бориши туфайли ҳатто баъзан биргина имзо қўйиш билан чегараланиш ҳоллари ҳам кузатилади. Буларни ижод ва дастхатдаги иеархик ўзгаришлар дейиш мумкин. Бу нуқтаи назардан дастхатларни қуйидагича гуруҳлаш мумкин:

1. Бошловчи қаламкашлар дастхати.
2. Кўзга кўринган ижодкорлар дастхати.
3. Машҳур ижодкорлар дастхати.

Дастхатлар мухлисларнинг дастхат муаллифлари билан учрашганлиги, уларга бўлган муҳаббат ва эҳтироми, умуман олганда, эсдаликлар нишонасидир.

Бу йил кутлуғ 100 йиллиги кенг нишонланган академик шоиримиз Ғафур Ғуломнинг машҳур "Шум бола" қиссаси ҳақида ёздириб олган қуйидаги дастхатини устозимиз Йўлдош Солижонов бизга қувониб кўрсатдилар: "Укам Йўлдошали! Мен бу китобни сизга ўхшаган йигитлар кулиб-кулиб ўқисин, деб ёзганман-да! Имзо".

Дастхатларда турли хил бадиий воситалар, сўз ўйинлари ҳам қўлланилиши мумкин. Масалан, шоир Эркин Воҳидов отдош мухлисига шундай дастхат ёзган: "Эркиндан Эркинга эркин. Имзо".

Муҳтарам муштарий!

Биз бу гапларни дастхат ҳақидаги фикримиз тўлиб-тошиб кетганидан эмас, аксинча — дастхатлар ҳақида кўп нарсалар билгимиз келаётганидан ёзиб, сизга мурожаат қилмоқдамиз.

Бир нарсага имонимиз комилки, сизларда дунёга бир келиб, бир кетган бетакрор, жуда ҳам улуғ кишиларнинг китоб жилдларига, расмлар чети ёки орқасига, ён дафтарча ва оқ қоғозларга битилган табаррук дастхатлар бор. Истардикки, уларни минглаб мухлисларга ҳам илинсангиз. Улардан нусха олиб, таҳририятга юборишдан эринмасангиз. Севимли газетамиз саҳифаларида улар "Табаррук дастхатлар" рукни остида мунтазам ёритиб борилса. Сабабини юқорида баҳоли қудрат санаб ўтишга ҳаракат қилдик. Таклифимиз сизга маъқул бўлади ва шахсий архивингиздаги табаррук дастхатлардан нусха олиб, таҳририятга юборасиз, деб умид қиламиз.

Сиддиқжон МЎМИНОВ,
Маъсуджон СУЛАЙМОНОВ
Фарғона шаҳри

ТВда

"ЗИЁ" СТУДИЯСИ НАМОЙИШ ЭТАДИ

"Рамазон туҳфаси" — кўнгил малҳами

Ўн икки ой султони дея таъриф этилган қутлуғ Рамазон ойи хонадонларга файзбарака олиб кирди. Ушбу муборак ой шарофатидан кимларгадир раҳмат эшиклари очилган бўлса, кимлардир унинг марҳаматидан имон-эътиқодини мустаҳкамлади. Бугун муборак Рамазони шарифни тилга олишимизга сабаб, Ўзбекистон телевидениеси биринчи дастури орқали намойиш этилган "Зиё" студияси тайёрлаган "Рамазон туҳфаси" туркум кўрсатувларининг бу улуғ кунларда дилимизга озуқа, кўнглимизга малҳам бўлганидир. Кўрсатувлар биз ўқиб, эшитиб, тушуна олмаган кўплаб Қуръони карим оятлари, ҳадиси шариф ва ривоятларнинг мазмуни, аждодларимиз ўгитлари, Юртбошимизнинг пурмаъно фикрлари, олимларимизнинг таҳлили ва Тошкент Ислом университети талабаларининг илмий хулосалари асосида очиб берилди. Бундан жуда таъсирландик ва бу эзгу ишнинг таҳсинга лойиқ экани, бугунги кунда халққа айнан шундай кўрсатувлар зарурлиги тўғрисида ёзиш нияти туғилди.

«Зиё» студиясига кирар экансиз, чеҳраларидан нур ёғилиб турган навқирон йигит-қизларни кўриб қалблар яйрайди. Ислом университетининг илк қалдирғочлари, айни пайтда, мазкур даргоҳ магистрантлари ва талабалари — кўрсатув ижодкорлари билан бўлган суҳбатдан яна шу англашилдики, амалга оширилаётган ишларда, албатта, университет раҳбарияти, профессор-ўқитувчилари, қолаверса, ушбу даргоҳ нашриёти ва кутубхонасининг ҳам ўз ҳиссаси бор.

Мамлакатимизда Юртбошимиз ташаббуси билан Тошкент Ислом университетининг ташкил этилиши барчани қувонтирган эди. Диний илмлар билан бирга дунёвий фанлар ҳамоҳанг ўргатилаётган ушбу масканда талабалар учун барча шарт-шароитлар муҳайё. Бундай имкониятлардан ўз ўрнида фойдалана олаётган иқтидорли ёшлар "Зиё" кўрсатувларини тайёрлашда ҳам билим ва тажрибаларини намоён қилмоқдалар.

"Зиё" студиясининг тарихига назар ташлайдиган бўлсак, талабаларнинг хоҳиш-истаклари ва хайрли ташаббусининг университет раҳбарияти қўллаб-қувватлаши асосида ташкил этилиб, илк кўрсатувлари 2000 йилнинг 4 июлидан бошлаб "Эътиқод мустаҳкамлиги йўлида" рукни остида эфирга узатиб келинмоқда. Кўрсатувларнинг мазмун-моҳияти халқимизнинг асрлар давомида шаклланиб келган маънавияти, миллий қадриятлари, диний бағрикенглиги, баркамол авлод тарбиясида ислом динининг ўрнини диний манбаларга асосланган ҳолда очиб бериш, аждодларимиз эътиқод қилиб келган, мустақиллик шарофати билан қайтарилган динимизнинг туб моҳиятлари, эзгу мақсадлари билан кенг жамоатчиликни таништиришдан иборат. Студиянинг олдига қўйган истиқболдаги режалари ҳам улуғ, уларни амалга ошириш, студия фаолларидан тинмай меҳнат қилишни талаб қилади. Бунга фақат илмнинг ўзи кифоя эмас, балки олинган билимларга амал қилиш ҳам алоҳида ўрин тутади. "Мусаффо ислом таълимоти софлигини сақлаган ҳолда халққа етказиш, албатта, масъулиятли юмуш. Шунинг учун, муборак сиймоларнинг ислом таълимоти ҳақидаги ўгитлари ва бой меросларини, аввал ўзимиз синчиклаб ўрганамиз, таҳлил қиламиз, сўнгра кўрсатув тайёрлаймиз", — дея суҳбатни давом эттирадилар ижодкор ёшлар.

Муаллифлар кўрсатув сценарийсини тайёрлаш жараёнида мазкур даргоҳнинг ўқитувчилари, соҳа мутахассисларининг қимматли маслаҳатларини олишади. Сўнгра суратга олиш жараёнлари, монтаж ишлари бажарилиб, кўрсатув тайёр бўлгач, эфирга узатилади. Ижодий гуруҳ халққа манзур бўладиган кўрсатувлар тайёрлаш учун тинимсиз изланишда. "Дастурларга қўшимчалар киритиш, талабаларнинг илмий ишлари натижалари асосида янги мавзулар тайёрлаш ва ишлатилмаган лавҳалар билан фильмларни бойитиб боришга ҳаракат қиламиз. "Рамазон туҳфаси" туркум кўрсатувлари студиямизнинг юзи бўлди, десак ҳам бўлади. Республикамизнинг турли вилоят ва шаҳарларидан ҳар куни кўплаб қўнғироқлар бўлади. Мухлисларимизнинг кун сайин ортиб бориши, уларнинг "Зиё" студиясига билдираётган миннатдорчиликлари ҳамда самимий дил изҳорлари кўнглимизни жуда хушнуд қилиш билан бирга янада яхшироқ кўрсатувлар тайёрлашга ундайди", — деди ижодий гуруҳ раҳбари.

Дарҳақиқат, "Рамазон туҳфаси" туркум кўрсатувларининг моҳиятида инсонни икки дунёда бахтли, саодатли ҳаётга чақирадиган гўзал ибратлар ётади. Кичик-кичик, аммо маънолари теран бўлган саҳна кўринишлари орқали намойиш этилган "Икки олам сарвари", "Имом Аъзам", "Жаннат — оналар оёғи остида", "Юртимиз муҳаддислари", "Қариндошлик ришталари", "Баркамол авлод тарбияси", "Ҳалоллик фазилатлари", "Устозларга эҳтиром" каби қатор фильмлар томошабинларни бефарқ қолдирмайди. Кўрсатув давомида "Биласизми?" рукнидаги савол-жавоблар киши зеҳнини чархлайди.

Шу ўринда маънавиятимизнинг юксалиши йўлида ўз хизматларини қўшаётган ижодий жамоани алоҳида тилга олиб ўтишни жоиз кўрдик. Улар талабалардан — Баҳодир Акромов, Жаҳонгир Тоҳиров, Зебунисо Камолова, Зиёда Алимова, Камола Жамолхонова, Лазокат Латипова, Миродил Ҳайдаров, Муродхон Отахонов, Наргиза Расулова, Нигора Ҳакимова, Нозима Иброҳимова, Саидафзал Саиджалолов, Шоҳиста Азимова ва ижодий ходимлардан — Акромхўжа Азларов, Ғайратбек Умаров, Баҳодир Ҳожибоев, Моҳир Икромов, Ботир Аҳмедов, Алишер Пўлатовлардир.

Кўрсатувларнинг сифатли тайёрланиши университет раҳбарияти томонидан етарли даражада имкониятлар яратиб берилганида эканлигини алоҳида эътироф этиш лозим. Университет кутубхонаси аждодларимизнинг ноёб қўлёзмалари, ҳозирги кунимизда нашр этилаётган кўплаб диний ва фанний қўлланмалар, маънавий ҳамда маърифий адабиётлар билан жиҳозланган. Ушбу асарлар кўрсатув мавзуларини ёритишга оид маълумотлар билан қуролланишда ижодкорлар учун беминнат ёрдамчидир. Профессор-ўқитувчилар ўз таклифлари ва иштироклари билан фильмларнинг сермазмун бўлишида доимий ҳамкорлар. Студияга ўрнатилган Интернет алоқа тармоғи дунёнинг турли нуқталарида содир бўлаётган воқеа-ҳодисалардан бохабар бўлиш, хориж кутубхоналаридаги адабиётлар ва маълумотлардан фойдаланиш имкониятларини бермоқда.

Ш.Иброҳимов олган суратлар.

Халқнинг бахтли, фаровон ҳаёт кечиришида, баркамол авлод тарбиясида илм-маърифат ва диннинг аҳамиятини тўғри тушунтириш "Зиё" дастурларининг асосий вазифасидир. Зеро, Президентимиз Ислом Каримов айтганларидек, ғояга қарши фақат ғоя, фикрга қарши фақат фикр, жаҳолатга қарши фақат маърифат билан баҳсга киришиш, курашиш мумкин. Шу нуқтаи назардан илмийликка таянган кўрсатувлар жуда муҳим, жуда ҳаётий, динимиздаги эътиқод поклиги айни пайтда долзарб масала эканини университет жамоаси онг-шуури билан ҳис этади.

Юртга ҳақиқий ислом маърифати ва зиёсини тарқатиб, турли хурофотлар, бидъат, ҳаром бўлган амалларнинг зарарли оқибатлари рўйи рост очиб кўрсатилмас экан, дин ҳақидаги нотўғри тушунчалар давом этаверади. Бу диндан ғаразли ниятлари, ўз манфаатлари йўлида фойдаланаётган нопок инсонларнинг кирдикорларида намоён бўлмоқда. Ваҳоланки, диний маърифат буларга чек қўйишдаги асосий восита бўлиши лозим. Ислом дини инсонни ҳалокатга олиб борадиган бахиллик, кибр, ўзига юқори баҳо бериш, риё, ҳасад, очкўзлик, кўп ейиш, кўп гапириш, бойликка ҳирс қўйиш ва мансабпарастлик каби иллатлардан воз кечган кишининг ахлоқи гўзаллашади, деб таълим беради.

Халқда: "Минг марта эшитгандан бир марта кўрган афзал" деган нақл бор. Ана шу нақлга биноан "Зиё" студиясининг дастурлари ғафлатдаги инсонларнинг қалб кўзини очаётган бўлса, ажаб эмас. "Истиқлол неъмати", "Яхшилик", "Саховат — инсон кўрки", "Меҳнатдан келса бойлик", Эҳсон", "Киши ҳаққини емоқ — гуноҳи азим", "Таъмагирлик — иллат" каби фильмлар шулар жумласидандир. Бу борада "Зиё" студиясида бугунга қадар 100 дан ортиқ кўрсатувлар тайёрланиб, телетомошабинлар эътиборига ҳавола қилинди.

Студиянинг ижодий ходимлари, қолаверса, университет профессор-ўқитувчиларининг бундан кейинги фаолиятларига маънавий баркамоллик тилаб, биз ҳам "Зиё" хонадонингизни ҳеч қачон тарк этмасин, дея Яратгандан сўраб қоламиз.

Иноят УБАЙДУЛЛАЕВА
Илёс МИРЗИЁТОВ

Меҳмон

ДАФТАР ҲОШИЯСИДАГИ БИТИКЛАР

Ўткир ҲОШИМОВ,
Ўзбекистон халқ ёзувчиси

Элчи

Тун — хасталар ва сўққабошлар бардошини синаш учун Тангри томонидан юборилган элчидир.

Мен англаб етган ҳақиқат

Бир одамни кўрсатиб, "Бу киши ниҳоятда илмли, ниҳоятда донишманд, аммо камбағал", десангиз, "Ақлли бўлса, нега бой бўлмаган?" деб сўрайдилар.

Бошқа бир одамни кўрсатиб, "Бу кишида илм ҳам, ақл ҳам мундайроқ, аммо ўзи бой", десангиз, "Ақли мундайроқ бўлса, қандоқ қилиб бой бўлган?" дейдилар.

Бу гапларнинг қай бирига ишонишни билмай юра-юра, охири бир ҳақиқатни англаб етдим. Ақлли бўлиб, камбағал бўлгандан кўра кўп ҳам доно бўлмасанг-да, бой бўлганинг маъқул экан!

Таомил

Ўзбекнинг ғалати таомиллари бор. Марҳумни тупроққа топширгандан сўнг қабристонга келган аҳли жамоадан сўрайдилар:

— Фалончи қандай одам эди?

Ўтганларни ёмонотлиқ қилиш — гуноҳ. Мақташ керак, жилла қурса, бирон фазилатини айтиш керак...

Умрида біровга яхшилик қилмаган, аксинча, ҳамманинг дилини оғритган баттол бир одам бандаликни бажо келтирибди.

Одатдаги савол ўртага тушибди:

— Фалончи қандай одам эди?

Ҳеч кимдан садо чиқмабди. Сўроқ тағин такрорланибди.

— Биродарлар, фалончи қандай одам эди?

Яна узоқ сукут чўкибди. Ниҳоят, шу маҳаллада яшайдиган тиш дўхтири ўртага чиқибди.

Ўзбекнинг ғалати таомиллари бор. Ўзбекнинг ғалати донишмандлиги бор...

Салла ва пайтава

Қадимда бир одам бўлган экан. Ўзи дуруст, рисоладагидек экан-у, кунлардан бирида шайтон йўлдан уриб, ўғриликни касб қилибди. Бир хонадонга кириб, олтин тақинчоқларни ўмараётганда уй соҳиби уйғониб қолибди. Ўғри шошиб қолганидан олган нарсаларини салла ичига яширган экан, дарров топиб олишибди. Уни ўласи қилиб дўппослабдилар... Номи "фалончи ўғри" бўпти...

Ўрганган кўнгил ўртанса қўймас. Ўғри тағин ўғриликка тушибди. Бу сафар "тажрибаси ошиб", ўмарган нарсаларини пайтава орасига ўраб, устидан этик кийиб олибди. Уни ҳеч ким жазоламабди... Кундан-кун давлати зиёда бўлиб, номи "фалончи бой"га айланибди...

... Ўшандан бери ўғри салласини оёққа ўраб, пайтавасини бошига кўтариб юрармиш...

Ким кучли?

— Аёл кучлими, эркакми?

— Аёл кучли! Хотин кишининг макри қирқ эшакка юк бўлади.

— Эркак кучлими, аёлми?

— Эркак кучли! Қирқ эшакнинг юкини елкасига ортиб, чопқиллаб кетаверади!

Аҳмоққа қонун йўқ

Ҳар қандай доноликнинг чегараси бўлади. Бироқ нодонлик чегара билмайди... Дунёда донолардан кўра нодонларнинг кўплиги шундан бўлса керак...

"Дастёр" ит

Болалигимда Қонқус анҳорида чўмилишни яхши кўрардим. Муздек сувдан чиқиб, қирғоқда исиниб ётганимизда, "Айиқ амаки" келиб қоларди. Ўзи айиққа ўхшаб ҳаммаёғини сариқ тук босиб кетгани майли-ку, кичикроқ бузоқдек "апчарка" итини етаклаб келиши ёмон эди. "Айиқ амаки" қўлидаги таёқни анҳорга улоқтириб, "обчиқ" деса, "апчарка" ўзини сувга отар, таёқни олиб чиқиб, эгасининг оёғи остига ташларди. Кейин қумлоқ соҳилда ётган одамларнинг тепасига келиб, аввал гавдасини, сўнг бошини обдон силкитиб, сув сачратар, бу ҳам етмагандек, "қистаб қолса"...

... Қўриқчи ит хавфли, қопиши мумкин.

... "Дастёр" ит ундан ҳам хавфли: ҳаммаёқни ҳаром қилади...

Туғилмасдан то...

Уйингизга меҳмон келган — зиёфат қиляпсиз. Ҳовлингизнинг бир четида кабоб пишяпти...

Аёлингиз секин келиб, қулоғингизга шипшийди. "Дадаси, кабоб тарқатишдан олдин икки сихини ажратиб қўйинг, қўшнининг келини бошқоронғи", дейди.

Бунинг отини нима дейиш керак? Бунинг оти инсон боласи ҳали туғилмасидан олдиноқ меҳрга муҳтож бўлади, бир-бирингиздан меҳр аяманг, дегани бўлади...

Икки киши ғижиллашиб қолди. Униси ҳам ўзича ҳақ, буниси ҳам. Индамай турсангиз, жанжал катталашиб кетадиган. Шунда эсли бир одам айтади. "Ҳай-ҳай-ҳай, тобуткашсизлар-а, бир гапдан қолинг", дейди. Ёниб турган олов дарров ўчади.

Бунинг отини нима дейиш керак? Бунинг оти инсон ҳаётидан кўз юмганидан кейин ҳам меҳрга муҳтож бўлади, бир-бирингиздан меҳрни аяманг, дегани бўлади.

Бунинг оти ўзбек маҳалласи дейилади!

Ҳар ким ўз аравасини тортса...

Ҳар ким ўз ҳунарини қиладиган жойда иш рисоладагидек кетади. Сартарошни сувоқчи қилиб қўйсангиз, деворга совун кўпиги суртади. Этикдўзни сартарош қилсангиз, одамнинг бошига мих қоқади...

Шайтоннинг феъли

Дурадгорлар ишлатадиган "шайтон" деган асбоб бор. Қайси томон баланд бўлса, ўша тарафга ўтиб олади. Бунақалар одамлар орасида ҳам учраб туради. Қизиғи шундаки, биров ундан "кеча уёқда эдинг, бугун буёққа ўтиб олдинг", деб сўрамайди.

"Шайтон"нинг шайтонлиги ҳам шунда бўлса керак-да...

... Оти "қўрқоқ"

Андишасиз азбаройи беандиша бўлгани учун дасти узун, тили бурро бўлса-да, андишали бўлгани учун қўли қисқа, тили қисиқ бўлса... алам қиларкан...

Таъзим

Таъзим бажо айлаш – одамзотнинг кўҳна удуми.

Намозда саждага бош қўйиш – фарз.

Ота-онага таъзим қилиш - қарз.

Ўтганлар руҳи олдида бош эгиш – суннат.

Ёши улуғлар ва устозларга таъзим қилиш – садоқат.

Аёл олдида бош эгиш – одоб.

Ҳақиқат олдида бўйин эгиш – мардлик.

Анжуманларда бош эгиб саломлашиш – расмият.

Ўз юмушини битириб олиш илинжида таъзим қилиш – мунофиқлик...

... Йиқилган бир ночор бандасини турғазиб қўйиш учун ерга таъзим қилиш ҳам фарз, ҳам қарз, ҳам суннат, ҳам одоб, ҳам мардликдир!

Ҳақиқат синмайди... ми?

Ўтган асрнинг саксонинчи йилларида "қайта қуриш", "ошкоралик" деган шиорлар удум бўлди. Биров ундоқ дейди, биров бундоқ. Биров адолат ҳақида гапирди, биров минбарга чиқиб, бақироқ маймундек шовқин солди...

Шундай кунлардан бирида ашаддий жинояти учун ўн беш йилга қамалган Турсунбой деган маҳбусдан хат келди. Лўнда қилиб айтганда, хатнинг мазмуни шу эди. Турсунбой қўшнисининг вояга етмаган қизини зўрлагани учун "строгий режимли" қамоққа ҳукм этилган. Чўкаётган одам хасга ёпишади. Аввал қилғиликни қилиб қўяди-да, чуви чиққанидан кейин "қўй оғзидан чўп олмаган фаришта"га айланади.

Шунақа-ку, хат шу қадар чуқур мантиқ билан ёзилган эдики, "ошкоралик" неъматидан фойдаланиб, ўша маҳбус билан учрашдим.

Турма бошлиғи "артист"ни келтиришни буюрди. Турсунбой хатида йигирма ёшга чиққанини ёзган эди. Рўпарамда эса камида қирқни қоралаб қолган, чакка сочларига оқ оралаган, кўзларида бирон маъно йўқ, лаблари пўрсилдоқ кимса ўтирарди.

Гапни нимадан бошлашни билмасдим. Охир-оқибат энг ўринсиз саволни бердим:

— Сизни нега "артист" дейишади?

Унинг ҳеч нимани ифодаламайдиган юзида бир сония, атиги бир сония истеҳзоли табассум пайдо бўлди.

— Терговда ҳам, судда ҳам ялиниб-ёлвордим, бақирдим, "Тепамда Худо турибди, гуноҳим йўқ", деб дод солдим. Улар "артистлик қилма", дейишди...

Шундай деди-да, тағин ифодасиз ҳайкалга айланди...

Унинг айтишича, воқеа бундай бўлган. Ён қўшнисининг ақли ноқисроқ ўн олти яшар қизини бир номард зўрлаб қўяди. Эртасига Турсунбойнинг собиқ синфдоши, институтда ўқиётган, ёзги таътилга келган Фарҳод боғдаги чойхонада улфатлар билан ош еб ўтириб, кеча канал бўйида биттаси билан "маза қилгани"ни айтиб мақтанади. Бу гапни даврадаги бошқа йигитлар ҳам эшитади. Уч кундан кейин милиция Турсунбойни ҳибсга олади. Юзлаштириш пайтида телбанамо қизалоқ "Мени қоронғида канал бўйига олиб борган шу эди шекилли", дейди. Вояга етмаган, бунинг устига руҳий касал қизни зўрлагани учун ўн беш йил берадилар. Судда гувоҳ сифатида чақирилган Фарҳод ўша оқшом Турсунбой қизалоқни канал томонга етаклаб кетаётганини кўрганини айтади...

Фарҳоднинг отаси туманнинг "каттаси" – "райком бува" экан. Тоғаси прокуратурада ишларкан. Турсунбойнинг отаси эса оддий тракторчи бўлган...

Тракторчининг адолат излаб, елиб-югуришлари шу билан тугайдики, кеч кузнинг туманли кечасида трактор йўлдан чиқиб, зовурга тушиб кетади. Тракторчининг оёғи синади. Икки прицепдаги пахта лойга қоришиб, сифати бузилади. "Социалистик мулк"ни қасддан лойга ботиргани учун уни уч йилга ҳукм қиладилар. Шунда "райком бува" ўртага тушиб, "оталик" қилади: қамоқни шартли жазо билан алмаштиришга эришади...

Турсунбой бу гапларни шу қадар осойишта, шу қадар вазминлик билан ҳикоя қилардики, гўё шундай бўлиши табиийдек, бошқача бўлиши мумкин эмасдек эди. Номаълум нуқтага қадалган кўзларида на алам, на ўкинч, на умид бор эди! Гўё ўз қисматига алоқадор фожиалар ҳақида эмас, аллақандай арзимас, аҳамиятсиз нарсалар тўғрисида гапираётгандек...

— Агар ҳозир терговчи келиб, "Ўнта қизни зўрлагансан, бешта одамни ўлдиргансан", деса, қоғозига индамай қўл қўйиб бераман! — деди собит ишонч билан.

— Наҳотки сизга ҳаммаси барибир бўлса, наҳот бирор ниятингиз бўлмаса? — деган эдим, узоқ ўйланиб қолди. Сўнг жавоб қилди:

— Ниятим бор. Худодан тилагим шуки, Фарҳод менинг "айбимни бўйнимга қўйган" терговчининг қизини зўрласин. Терговчи райком буванинг неварасини бузиб қўйсин. Аммо улар қамалмасин, аввалгидек апоқ-чапоқ бўлиб юраверсин! Бошқа гапим йўқ!

Турсунбой масаласида отаси билан гаплашдим. Изиллаб йиғлайди! "Олти қиз ичида биттагина ўғлим эди, Худодан тилаб-тилаб олганим учун Турсун деб от қўйгандим, менинг болам унақа номард эмасди", дейди... Олий судга мурожаат қилдим. "Строгий режим"га кесилганлар масаласини фақат Москва ҳал қиларкан... Московга хат ёзишдан маъно йўқ эди. Бу пайтда марказнинг бунақанги "майда-чуйда" ишлар билан ўралашишга вақти йўқ, улар "тарихда қоладиган" "ўзбек иши" бўйича минглаб одамларнинг "айбини бўйнига қўйиш"дек муҳим юмуш билан овара эдилар...

... Орадан икки йилча ўтгач, Турсунбойнинг отасидан хат келди. Ўғли қамоқда ўзини осиб қўйибди. "Боламни ўзимнинг хилхонамизга қўяйлик", деб ялиниб борса, майитни беришмабди. Тартиб шунақа экан...

Орадан икки йил ўтиб-ўтмай, Истиқлол рўй берди. "Ўзбек иши" бўйича "жонажон Совет Ватан"ининг бепоён саҳролари-ю, гадой топмас ўрмонларига бадарға қилинган бегуноҳларнинг ҳаммаси шахсан Президентнинг қатъий талаби билан ўз юртига қайтарилди...

"Гиргиттон буви"нинг япон невараси

Ҳали мактабга қатнамасдим. Куз палласи томоғимга "тепки" келиб, бўйним шишиб кетди. Ойим "иримини қилиш" учун "Гиргиттон буви"никига олиб чиқди.

Дунёда "гиргиттон буви"дан мулойим, ундан меҳрибон одам бўлмаса керак. Ҳамма билан "бувинг гиргиттон" деб айланиб-ўргилиб кўришади... Бувининг ҳовлисига кирсак, этакдаги девор тагида аллақанча ёнғоқ думалаб ётибди. Кечаси шамолда тўкилган бўлса керак. Югуриб бориб, тера бошладим. Бир маҳал айвон томондан "Гиргиттон буви"нинг овози келди:

— Ҳай-ҳай, гиргиттон, тегма, тегма, ёнғоққа! — шундай деб илдам келди-да, қўлимдаги ёнғоқларни олиб, пастак девор оша нарёққа улоқтира бошлади. Сўнг хазон орасида ётган бошқа ёнғоқларни ҳам энкайиб терганча, девор ортига ташлади. Бувининг бундай "қизғанчиқ"лигига ҳайрон бўлиб қолдим. Ниҳоят тўкилган ёнғоқлар қолмаганига ишонч ҳосил қилгач, қўлимдан етаклади. "Юрақол, гиргиттон, санга бошқа ёнғоқ бераман!" Шундай деб, пастак бостирмага олиб кирди-да, саватда уюлиб ётган ёнғоқлардан ҳовучлаб олиб дўппимни тўлдириб берди...

Ўша куни ойимдан анча дакки едим. Кап-катта бола одобсизлик қипман. Ерда ётган ёнғоқ "гиргиттон буви"ники эмас, қўшнисиники экан. Қўшни ҳақини ўзидан сўрамай олса, ёмон бўларкан...

Бу гапларни унутиб юборган эдимку, орадан кўп йиллар ўтгач, тағин ёдимга тушди.

Япониядан бир гуруҳ мартабали меҳмонлар ташриф буюришди. Улар орасида Япония Парламенти раҳбарларидан бири ҳам бор эди. Шу кишига ҳамроҳ бўлиб, Самарқандга бордик. Меҳмон икковимиз ва таржимон бир машинада кетаяпмиз. Самарқанд туманидан бораётиб, яшнаб ётган бир боғдан ўтдик. Йўл четида кета кетгунча шафтолизор. Зарғалдоқ шафтолилар ғарқ пишган. Ҳар бири кичикроқ чойнакдек келади. Меҳмон ниманидир завқланиб гапирди. Таржимон, меҳмон жаноблари бу боғ кимники эканини сўраётганларини айтди. Корея, Хитой сингари мамлакатларда шафтолига айрича ихлос қўйишларини эслаб, ҳайдовчидан машинани тўхтатишни сўрадим. Йўл четидаги арикчадан ҳатлаб ўтиб, қўлимга сиққанича шафтоли узиб олдим. Буни қарангки, нарироқда темир қувурда сув оқиб турган экан. Шафтолиларни чайиб, олиб келдим. Меҳмонга узатдим. Меҳмон одоб билан жилмайди, аммо қатъиян бош чайқади... Ўз тилида ҳаяжонланиб, бир нима деди.

— "Мумкинмас", деяптилар, — деди тилмоч таржима қилиб.

— Ташвишланманг, жаноб, — дедим тушунтириб. — Бояги сув ифлос эмас, водопровод кранининг суви. Бу туман тўлиқ водопроводлаштирилган. Бемалол еяверинг, мана, ўзим бошлаб бера қолай.

Меҳмон тағин бош чайқади. Таржимонга бир ниманарни куйманиб тушунтирди.

— Мумкин эмас! — деди таржимон меҳмоннинг гапини сўзма-сўз ағдариб. — Жаноб шафтолининг эгасига ҳақ тўламадилар. Шунча мевани сўроқсиз олиб чиқдилар. Мумкинмас.

Биз ўтиб бораётган жой менга бегона эмаслигини, бу ерга кўп келганимни, туманнинг ҳокими ўзимнинг синглимдек бўлиб қолганини айтдим.

Барибир гапларим ишончсиз чиқаётганга ўхшаётганини ўзим ҳам сезиб турардим...

... Кўз ўнгимда икки букланганча ёнғоқ териб, пастак девордан қўшникига улоқтираётган "Гиргиттон буви" пайдо бўлиб қолгандек эди...

... Шунда дунёдаги бани инсоннинг ҳаммасини Худо яратганига, улар феълатвори, инсоф-виждони бир-бирига жуда ўхшашлари оз эмаслигига яна бир карра имон келтирдим...

Ака-укалар

Ака-укалар ноаҳил чиқди.

Бир оилага сиғмадилар. Рўзғор бўлинди.

Бир маҳаллага сиғмадилар. Униси у ёққа кўчиб кетди. Буниси – бу ёққа.

Бир туманга сиғмадилар.

Бир шаҳарга сиғмадилар.

Бир дунёга сиғмадилар! Иккови ҳам бевақт кўз юмди...

Ажаб! Бир онанинг қорнига қандай сиғди экан ака-укалар?...

Қасамхўр

Қасамхўр бир қўлида асал, бир қўлида заҳар олиб юради. Қасамига қўшиб асални ўзи ичади, заҳарни сизга беради.

Ибтидо ва интиҳо

Бу эшикдан кириб келганида ҳеч ваҷоси йўқ эди. Бир парча матога ўраб, бешикка солдилар.

Ўсди. Улғайди. Елди-югурди. Антиқа жиҳозлар олди. Уйлар солди. Бир қаватли. Икки қаватли. Уч қаватли... Машиналар олди. "Волга", "Нексия", "BMW", "Мерседес". Дача қурди. Саунаси билан, бассейни билан, массажхонаси билан. Біровга яхши кўринди. Бировга ёмон кўринди...

... У эшикка кириб келаётганида ҳеч ваҷоси йўқ эди. Бир парча матога ўраб, "бешикка солдилар-да, сўнгги манзилга элтиб қўйдилар".

Инсоф ва иймон

Одам ўз манфаатига мос келиш-келмаслигидан қатъий назар эзгу амалларни бажарса ва қилиш мумкин бўлмаган ишлардан тийилса, инсофли бўлади. Бунинг учун у мукофот олмаслиги мумкин. Аммо иймони тўкис бўлади. Шу боисдан бундай инсонни иймонли дейдилар.

Одам эзгу амаллардан манфаат учун улардан воз кечса ва қилиш мумкин бўлмаган ишларни қилса, ноинсоф бўлади. Бунинг учун у жазоланмаслиги мумкин. Аммо иймонга шикаст етади. Шу боисдан бундайларни иймонсиз дейдилар. Иймонсизлик эса барча разолатлар учун дарвозани ланг очиб қўйиш билан тенг!

Инсоф – Иймон дарвозасининг посбонидир!

Андиша

Ота-боболаримиз шундай деб танбеҳ берадилар: "Ўчоқбошини ҳеч қачон қўшнининг деворига ёпиштириб солма. Таом пишираётганда ўчоғингдан чиққан тутун қўшниннинг кўзини ачитса, еган овқатинг ҳаром бўлади!"

... Ўзбекнинг андишасини исботлаш учун яна қандай мисол керак?!

"Ўртада бегона йўқ"

("Табассумга мойил гаплар"дан)

Нури сатанг қўшни кампирга гинахонлик қилди:

— Кеча салом берсам, алик олмадингиз-а, опоқи!

Кампирнинг энсаси қотди.

— Ўзингиз бегона эркак билан гаплашиб турган экансиз-ку!

Нури сатанг астойдил ажабланди:

— Вой, гапингизни қаранг, эркакнинг ҳам бегонаси бўларканми?

Саккизинчи мўъжиза

(Ижод ва ижодкорлар ҳақида)

Адабий тил ҳарчанд бой бўлмасин, бадиий тилга тенг келолмайди.

Негаки, шева, лаҳжа, жаргонга оид сўзлар, касб-ҳунар атамалари, сўкиниш ва қарғишлар унга кирмайди. Адабий тил артиб-тозалаб қўйилган чиройли идишга ўхшайди.

Бадиий тил эса фақат сўз маъносини эмас, унинг оҳанги, ранги, "таъми", "иси"ни ҳам ташишга қодир.

Зиёли оилада ўсган ўн саккиз яшар қизалоқ билан бозорда сомса сотадиган хотиннинг сўз оҳанги, мадрасада ўқийдиган муллавачча билан ўн йил қамоқда ўтирган одамнинг гапириши тубдан фарқ қилади. Бироқ уларнинг ҳаммаси яшашга ҳақли. Бадиий тил эса уларни асарга олиб киришга ҳақли...

Шу жиҳатдан бадиий тил адабий тилга нисбатан бир неча марта бойроқ ва жонлироқдир...

Voice of America

Америка овози

www. voanews. com/uzbek

- Дунё хабарлари
- Америка ҳаётидан лавҳалар
- Қўшма Штатлар сиёсати, иқтисоди, маданияти ва маърифатининг турли қирраларини акс эттирган маълумотлар
- Америка ва дунё жамоатчилигини боғловчи қадриятлар
- АҚШ ва Марказий Осиё муносабатлари
- Вашингтон-Тошкент алоқалари
- Демократия ва инсон ҳуқуқлари борасидаги жараёнлар
- Терроризмга қарши кураш босқичлари
- Дунёдаги долзарб воқеаларга Вашингтондан назар

Буларнинг ҳаммаси "Америка овози" радиосининг ўзбек тилида ҳавога узатиладиган дастурларида

Эшиттиришларимиз ҳар куни алоҳида-алоҳида дастурлар ҳолида

Тошкент вақти билан 17.30-18.00 ва 20.00-20.30 оралиғида эфирга узатилади.

«Америка овози»

радиосини қисқа тўлқин — УКВ 17.30-18.00 да 15470, 17555, 17730 kHzда 19 ва 16 метрларда; 20.00-20.30 да 7295, 9745, 15255 kHzда 41, 31 ва 19, шунингдек, Душанбе атрофида ўрта тўлқин 1143 килогерцда ва Ўш минтақасида FM 103,2 метрларда тинглаш мумкин.

«Америка овози» радиосининг ўзбек хизмати ўз фаолиятини телевидение кўрсатувларини ҳозирлаш йўналишида қайта кўраётгани учун Тошкент вақти билан соат 17:30 да бериладиган ярим соатлик эшиттиришини шу йилнинг 23 ноябрь, якшанба кунидан эътиборан тўхтатди.

Тошкент вақти билан 20:00 да бошланадиган дастуримиз эса ҳеч қандай ўзгаришларсиз давом этади. Ўзбек тилидаги телекўрсатувлар билан боғлиқ ҳолатимиз ҳақида Интернетдаги саҳифамиз орқали танишиб боришингиз мумкин.

VOA

МУРОЖААТ УЧУН
VOA UZBEK SERVICE
Independence Avenue SW,
Room # 2141, Washington,
DC 20237, USA
Tel: (202)6197566,
(202)6190368, fax:
(202)2603498,
(202)6190368
uzbek@voanews.com

Газетанинг навбатдаги сони 24 декабрь, чоршанба куни чиқади.

Таажжуб

СЎЗ ҚАДРИ СИНМАСИН...

Улуғ донишманд Кайковуснинг «Қобуснома» асарида шундай ҳикматли сўзлар бор: «Эй фарзанд, шоир бўлишни истасанг, ҳаракат қилки, сўзинг осон ва фойдали бўлсин, англашилмайдиган, қийин сўзларни ишлатмагил, чунки шеърни халқ учун ёзиш керак ва ўзи учун ёзилмайди...

Агар ҳофиз бўлсанг вазндан ғофил бўлмагил, вазнсиз тарона ҳамда ғазал ёзмагил. Куйлаган вақтингда ашуланг бошқа жойдан, созинг бошқа жойдан бўлмасин. Агар бирор кишига ошиқ бўлсанг, бутун кунни ўз ҳолингга хуш келадиган ғазални айтиш билан ўтказмагил, бундай ғазал ўзингга ёқса ҳам, ўзгаларга ёқмайди. Ҳар бир ашулани бошқа бир маъно билан айтгил...» Дарҳақиқат, қўшиқ кўнгил озуқаси бўлиб, у халқ учун яратилади ва халқнинг талаби даражасида бўлиши керак. Аммо бугунги замонавий ўзбек эстрада қўшиқчилигида шунақанги нуқсонлар пайдо бўляптики, булар тингловчининг асабини ўйнатишдан бошқа нарсага ярамайди. Шундай бўлса-да, улар радио орқали, айниқса, «FM» тўлқинларида қайта-қайта такрорланаверади.

Яна, тонггача, яна тонггача,
Мени кўзларим тўймас жоним сенга.
Мани мушукчам, мани балиқчам,
Гўзалликда тенги йўқ нозик қушчам.

Бу «Болалар» гуруҳининг хонандаси Тоҳир Содиқовнинг қўшиғи.

Тавба, бу вақтгача ўзбек адабиётида ёинки ўзбек қўшиқчилик санъатида ҳеч бир шоир ёхуд санъаткор ўз суюклисини мушукча-ю, балиқча-қушчага қиёсламаган эди. Бир бемаза шоир бунинг уддасидан чиқса, бир шоввоз уни қўшиққа айлантирса — шу тутуриқсиз ашулани эрта-ю кеч радио орқали намойиш қилиш шартми?! Умуман, «FM» тўлқинларида шунақа «замонавий» қўшиқлар бўладики, уларнинг айримларидаги ғализ жумлаларга тушунолмай қоласиз. Масалан бир «юраги куйган қиз» шундай хониш қилади:

Уммир ғанимат, уммир ғанимат,
Унга мазмун беришга
улгуриш керак.
Сен бир ўйлаб,
хаёлларингни тўплагин,
Бўлмаса бу омонат,
Ишончимиз қулаб кетади.
Сен бир ўйлаб,
Хаёлларингни тўплагин,
Бўлмаса ҳаёт бизга,
Берганларин олиб қўяди.

Қўшиқдаги жумлаларда вазн, қофия каби талаблар у ёқда турсин, **МАНТИК**дан ҳам дарак йўқ!

Яхши умр ғанимат экан. Лекин ким «?» қанақа усул билан «?» бир ўйлаб ўз хаёлларини тўплайди? Хаёлни тўплаб бўлмайди, фикрни тўплаш мумкин.

«Бу омонат ишончимиз қулаб кетади» ёки «Ҳаёт бизга берганларини олиб қўяди» каби тайинсиз ташбеҳларни қандай изоҳласа бўлади? Юқоридагига ўхшаб айрим қўшиқлардан бемаза иборалар келиб чиқса, баъзи қўшиқларни оила ёки ёру дўстлар даврасида эшитиб ҳам бўлмайди. Таниқли хонанда Абдулазиз Каримовнинг қўшиғи бундай бошланади:

Ёқут лабингни эркам,
Шайдоси қўндир бирам.

«Ёқут лабнинг шайдоси» кимлар бўлади? Бир ками шу ҳақида куйлаш қолувди. Бундан ташқари, айрим ёш «санъаткор»лар тўтиқушга ўхшаб бир жумлани қайта-қайта такрорлашдан нарига ўтолмай қолганга ўхшайди. «FM» тўлқинлари орқали кунига беш-олти марталаб берилаётган Самандар Ҳамроқуловнинг қўшиғидаги жумлаларга бир эътибор беринг-а:

Менинг асалим, асал,
Менинг ҳаётим асал.
Юрагимни тўридан,
Жой олдинг ўзинг асал.

Ушбу сўзлар қўшиқ давомида тўққиз марта такрорланса, қўшиқдаги асал сўзи эса йигирма етти марта қайтариладики, оқибатда ҳар қанча асал қўшилгани билан қўшиқ шунча бемаза ва бетайин аҳволга келади.

Сўзни ишлатиш санъатидан бехабар қолиш, унинг қадрини билмаслик санъаткорни кулгили аҳволга солиб қўяди. Санъат остонасига эндигина қадам қўйиб, машҳурлик шоҳсупаси сари интилаётган хонандаларга айтадиган биргина гапимиз:

— Сўзнинг қадрини билинг! Унинг қадрини билмаслик ўз қадрини билмасликдир. Навоий бобомиз айтганидек:

Эл нетиб топқай мениким,
Мен ўзумни топмамон.

Шердил РАҲИМОВ

Mustaqil gazeta HURRIYAT
Ўзингни англаб ет!

Муассис:	Ўзбекистон Оммавий ахборот воситаларини демократиялаштириш ва қўллаб-қувватлаш жамғармаси
Бош муҳаррир вазифасини бажарувчи:	Исмат ХУДОЁРОВ
Таҳрир ҳайъати:	Турсунали АКБАРОВ, Хуршид ДЎСТМУҲАММАД, Азамат ЗИЁ, Абдуқаҳҳор ИБРОҲИМОВ, Наим КАРИМОВ, Ҳаким САТТОРИЙ (масъул котиб), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Раҳмон ҚЎЧҚОР

«Hurriyat» kompyuter markazida Elyor UBAYDULLAYEV tomonidan sahifalandi.

Газета Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида 165-рақам билан рўйхатга олинган. Бичими — А-2.

Таҳририят манзили: Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси, 16-уй. Тел-факс: 41-49-91. Тел: 41-52-72, 144-25-06.
E-mail: hurriyat@rambler.ru

Индекс:
Якка обуначилар ва ташкилотлар учун — 233

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Манзил: Буюк Турон кўчаси, 41-уй.

Навбатчи муҳаррир: **Муҳиддин АБДУРАСУЛОВ**

Ⓡ — тижорат белгиси.

Топшириш вақти — 21.00
Топширилди — 20.00
Буюртма — Г - 0063

Т: 2492

Таҳририятга юборилган мактуб ва мақолаларга ёзма жавоб қайтарилмайди.